

HOTĂRÂRILE CEDO **ÎN** **CAUZELE ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI**

1994 - 2009

**ANALIZĂ
CONSECINȚE
AUTORITĂȚI POTENȚIAL RESPONSABILE**

*****

EDITURA UNIVERSITARĂ

Copyright Editura Universitară
Jurisclator CEDO

CONCLUZII

Perioada istorică ce începe cu ocupația sovietică a răsturnat toate valorile societății românești și a stricat sufletul unui popor¹. Elita intelectuală și politică a României a fost fie suprimată în închisori, fie obligată să se exileze. S-a instaurat o teroare pe care cei ce n-au trăit-o nu sunt în stare să și-o închipuie, drepturile fundamentale ale omului au fost limitate ori chiar suprimate, minciuna a fost ridicată la rangul de metodă de guvernare, delațiunea a fost considerată virtute, iar furtul, nu numai din bunul statului, dar și din cel al vecinului, a apărut legitim, din cauza privațiunilor permanente.

Regimul comunist a lăsat urme profunde în mentalități și comportamente, atât la nivel individual, cât și generalizat, în relația dintre autorități și indivizi.

Aceste urme par a fi piedica majoră în integrarea românilor într-o lume nouă, caracterizată prin cultul cinstei, al respectului pentru cuvântul dat și pentru semeni, prin formarea unei elite responsabile.

România a devenit membru al Consiliului Europei la data de 7 octombrie 1993, odată cu depunerea instrumentului de aderare la statutul organizației. În prealabil, Parlamentul României dobândise statutul de invitat special la Adunarea Parlamentară (1 februarie 1991), un statut similar fiind obținut și de Guvernul României, ca urmare a aderării la Convenția culturală europeană (19 decembrie 1991).

România a ratificat Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și Protocoalele adiționale prin Legea nr. 30/1994, intrată în vigoare la 20 iunie 2004.

Acest act politic reprezintă un mare pas înainte, în recuperarea unei societăți democratice, a statului de drept și a respectului drepturilor fundamentale ale omului.

În materia raportului dintre dreptul intern și cel internațional public, regula rezultă din prevederile art. 11 din Constituția României, care precizează că, în general, tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern, adică încorporarea le face interpretabile și aplicabile după aceleași reguli ca și toate celelalte norme care provin de la puterea de stat.

Ca o excepție, art. 20 din Constituție stabilește că tratatele internaționale care reglementează în materia drepturilor omului trebuie interpretate și aplicate în dreptul intern în deplină armonie cu prevederile constituționale și legale, iar, în caz de contrarierate sau simple neconcordanțe, prioritare de aplicare vor avea actele internaționale, în detrimentul reglementărilor interne, în măsura în care primele cuprind prevederi *mai favorabile*.

Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale impune standarde minime.

Întrucât rădăcinile societății totalitare au fost prea adânc înfipite în mentalitatea unui popor, soluțiile jurisprudențiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului nu puteau avea un alt sens decât acela de a confirma, de cele mai multe ori, decăderea societății românești, în planul respectării drepturilor fundamentale ale omului.

România a suportat, în intervalul 1998-2009 un număr de 584 de condamnări², dintr-un număr de 648 de hotărâri, fiind unul dintre principalii actori în rol negativ în cadrul procedurilor desfășurate pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului³. La sfârșitul anului 2009, statul român se afla pe

¹ A se vedea **Neagu Djuvara**, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, Ed. Humanitas, București, 2010, p. 229 și urm.

² A se vedea <http://www.echr.coe.int/50/fr/#infos-pays> și <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/B2CA3212-F801-4123-BD03-0990C698B309/0/Roumanie.pdf>

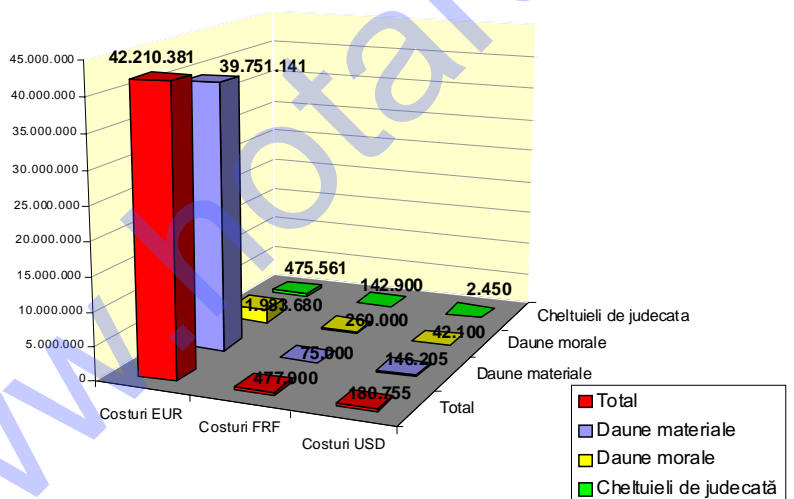
³ 18 hotărâri constată neîncălcarea articolelor din Convenție sau protocoalele adiționale invocate de petenți.

primele locuri, după numărul de plângeri introduse împotriva sa, alături de Federația Rusă, Turcia și Ucraina. În jur de 90% dintre acestea sunt însă declarate inadmisibile, tocmai pentru că nu se cunosc bine condițiile în care o cerere individuală poate fi examinată de instanța europeană pe fond⁴. În România, conștiința socială este într-un proces interminabil de formare⁵, iar încrederea cetățeanului în justiție este mai mult simbolică⁶.

Până la 31 decembrie 2009, România a fost obligată la plata sumei totale de **44.644.066 de euro**, din care aproximativ **2.433.685 de euro** în urma înțelegerilor amiabile încheiate, respectiv **42.210.381 de euro** în urma unor hotărâri de condamnare ale Curții. Suma este compusă din obligarea statului român la plata unor daune materiale în valoare totală de **39.751.141 de euro**, a unor daune morale în valoare totală de **1.983.680 de euro**, precum și a unor costuri și cheltuieli de judecată în sumă totală de **475.561 de euro**. În tabelele următoare se pot observa costurile complete, în funcție de materii și de natura despăgubirilor.⁷

TOTAL
costuri în materie civilă și penală

	Daune materiale	Daune morale	Cheltuieli de judecată	Total
Costuri EUR	39.751.141	1.983.680	475.561	42.210.381
Costuri FRF	75.000	260.000	142.900	477.900
Costuri USD	146.205	42.100	2.450	180.755

⁴ A se vedea **Corneliu Bîrsan**, interviu publicat în volumul *Despre justiție și judecători. Interviu*, Revista Forumul judecătorilor, Editura Universitară, București, 2010, p. 223 și urm.

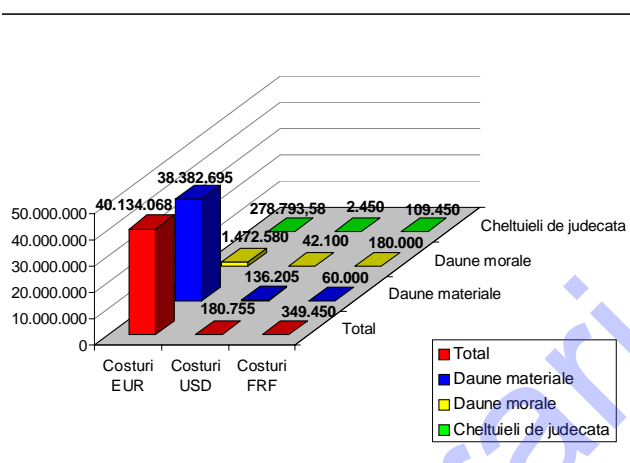
⁵ A se vedea **Camelia Toader**, interviu publicat în volumul *Despre justiție și judecători. Interviu*, Revista Forumul judecătorilor, Editura Universitară, București, 2010, p. 261 și urm.

⁶ A se vedea **Valeriu Stoica**, interviu publicat în volumul *Despre justiție și judecători. Interviu*, Revista Forumul judecătorilor, Editura Universitară, București, 2010, p. 245 și urm.

⁷ Calculele aparțin autorilor studiului de față și au la bază hotărârile analizate în culegere. Pentru controlul hotărârilor CEDO, a se vedea site-ul Comitetului de Miniștri din cadrul Consiliului Europei http://www.coe.int/t/cm/humanRights_fr.asp

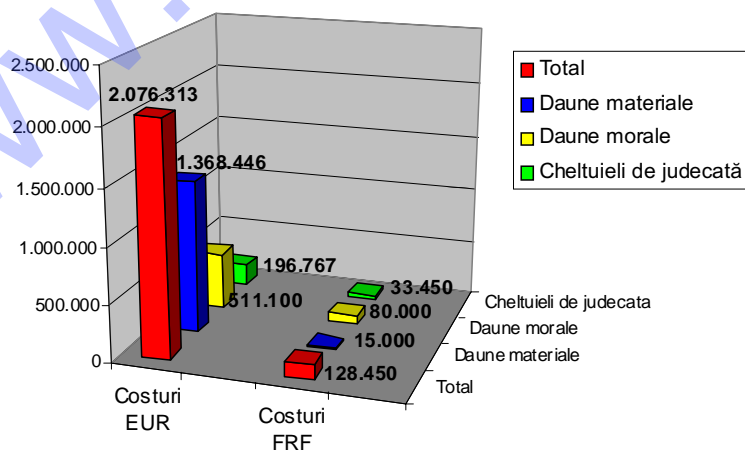
Costuri în materie civilă și penală

	Daune materiale	Daune morale	Cheltuieli de judecată	Total
Costuri EUR	38.382.695	1472580	278793,58	40.134.068
Costuri USD	136.205	42.100	2450	180.755
Costuri FRF	60.000	180.000	109450	349.450

Costuri în materie penală

	Daune materiale	Daune morale	Cheltuieli de judecată	Total
Costuri EUR	1.368.446	511.100	196.767	2.076.313
Costuri FRF	15.000	80.000	33.450	128.450

În urma numeroaselor condamnări ale României, în opinia publică s-a transmis cu o siguranță specifică, de către oamenii politici, presă, uneori de către autoritățile publice (chiar miniștri) ideea că judecătorii poartă vina exclusivă a acestor condamnări, fiind, desigur, în planul cauzalității, ultima verigă înainte de trimiterea unei cauze pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului.

Afirmăm, fără putință de tăgadă, că o astfel de opinie se bazează pe argumente speculative, iar nu pe o cercetare științifică amănunțită.

Scopul acestui studiu și metodologia aleasă au plecat tocmai de la o analiză foarte atentă a situației de fapt, a motivării fiecărei hotărâri pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pe fond, pentru a identifica mecanismul care a condus în final la încălcarea dreptului fundamental respectiv.

Astfel, avem la dispoziție, într-un **demers științific și nepărtinitor** o serie de concluzii și date concrete privind condamnările României la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Paleta acestor condamnări este atât de variată, constatându-se, astfel, încălcarea, de Statul Român, a majorității drepturilor și libertăților prevăzute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și de Protocoalele adiționale: nerespectarea dreptului de a nu fi supus la tortură ori la tratamente inumane sau degradante, nerespectarea dreptului la libertate și la siguranță, nerespectarea dreptului la un proces echitabil (sub aspectele accesului la instanță, neexecutării hotărârilor judecătorești definitive, lipsa unei motivări adecvate a hotărârilor judecătorești, nerespectarea principiului securității raporturilor juridice ca urmare a recursului în anulare promovat de Procurorul General sau a jurisprudenței contradictorii a Înaltei Curți de Casație și Justiție, durata procedurii, lipsa audierii în recurs, nerespectarea, de către instanță, a prezumției de nevinovăție, judecarea unor civili de către instanțele militare, posibilitatea procurorului de a dispune internarea medicală psihiatrică a unei persoane, existența regulii unanimității, ce impune ca o acțiune în revendicare să poată fi introdusă doar de toți coproprietarii unui bun, indiferent de situația de fapt, judecarea unui litigiu în absența părților, refuzul unei instanțe de a audia martorii unei fapte penale, lipsa de independență și imparțialitate), atingeri aduse dreptului la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței, nerespectarea libertății de exprimare, nerespectarea libertății de asociere, nerespectarea dreptului la un recurs efectiv, nerespectarea interdicției discriminării, încălcarea dreptului la respectarea bunurilor, nerespectarea libertății de circulație, și lista poate continua.

Există un număr de 145 de decizii de radiere a cauzei de pe rolul Curții, ca urmare a înțelegerii amiabile intervenite între reclamant și Statul Român, a constatării faptului că reclamant nu mai doreau menținerea cererii sau că nu se mai impunea continuarea examinării cererii, și 18.917 decizii prin care cererea reclamantilor a fost declarată inadmisibilă.

Vom expune, în continuare, în mod sintetic, tipurile de hotărâri de condamnare.

A. Analiza sintetică a hotărârilor în materie civilă

În materie civilă, din totalul de 584 de hotărâri de condamnare, în majoritatea s-a constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil și a dreptului de proprietate, prevăzute de articolele 6 din Convenție și 1 din Protocol nr. 1 adițional la Convenție.

1. De unsprezece ani, România suportă hotărâri de condamnare pentru ineficiența procedurii instituite prin legile succesive adoptate privind măsurile reparatorii pentru imobilele preluate de stat în mod abuziv în perioada comunistă (Legea nr. 18/1991, Legea nr. 1/2000, Legea nr. 10/2001, Legea nr. 247/2005, Legea nr. 1/2009) și a refuzului statului de a-și asuma consecințele înstrăinării unor imobile al căror proprietar nu era.

Ca regulă, statele nu sunt obligate să adopte măsuri reparatorii pentru bunurile preluate abuziv de stat, înainte de ratificarea Convenției, dar dacă adoptă asemenea măsuri, acestea trebuie să respecte și să pună în aplicare în timp util și cu maximă coerență garanțiile Convenției.

România a eșuat în a adopta o legislație care să rezolve prompt și eficient problema retrocedărilor. Începând cu anul 2008, s-au pronunțat mai multe hotărâri care au făcut referire la

art. 46, iar, în motivare, drept temei al măsurilor generale, s-a constatat că există probleme sistemice și a fost invitat statul să adopte măsuri generale (cauzele *Viașu*, referitoare la neexecutarea deciziilor administrative și a hotărârilor judecătorești în aplicarea Legii fondului funciar, *Faimblat*, privind interpretarea art. 26 alin. 3 Legea nr. 10/2001 și admisibilitatea acțiunii în justiție fără parcurgerea procedurii administrative⁸, *Katz*, referitoare la vânzarea de către stat a imobilelor preluate în mod abuziv și păstrarea titlului dobânditorului subsecvent, *Deneș*, referitoare la mecanismul de acordare a despăgubirilor, stabilit de Legea nr. 10/2001 și de Legea nr. 247/2005, *Czaran și Grofcsik*, privind dreptul de proprietate recunoscut implicit în motivarea hotărârii prin care s-a respins acțiunea reclamantilor în constatarea nevalabilității titlului statului)⁹.

În februarie 2010, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a luat în discuție aplicarea procedurii pilot în două cauze, cu privire la imobilele naționalizate confiscate în mod abuziv de regimul comunist din România în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989. Hotărârile pilot adoptate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care relevă o tendință de constituționalizare a activității Curții, au menirea de a identifica acele probleme juridice controversate cu care se confruntă în mod constant un număr mare de justițiabili care se adresează Curții de la Strasbourg.

În această procedură, Curtea se pronunță asupra unei situații care a generat un val de cereri și care relevă o problemă structurală a sistemului de drept, indicând măsurile generale ce trebuie luate pentru a elimina inadvertențele sistemice și structurale care determină numărul foarte mare de cereri¹⁰.

Odată cu declanșarea procedurii, toate cauzele aflate pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului, având acest obiect, au fost suspendate până când autoritățile statului român vor adopta măsurile legislative, administrative și bugetare care vor fi impuse.

În cauzele *Atanasiu și Poenaru* și, respectiv, *Solon*, Curtea a invocat cele peste 1.000 de cauze având ca obiect restituirea imobilelor naționalizate de statul român și cauzele în care România este frecvent condamnată pentru diversele încălcări ale Primului Protocolul adițional la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Curtea a atras atenția că, în ciuda zecilor de hotărâri prin care s-a pronunțat asupra ineficienței mecanismului de acordare a compensațiilor pentru imobilele naționalizate de statul român, nu s-au realizat progrese semnificative în privința reformării și consolidării cadrului legislativ în materie.

Care ar putea fi autoritatea responsabilă pentru acest val de hotărâri?

Am reținut, în cadrul studiului, **puterea legislativă**, având în vedere nereglementarea unei proceduri clare, eficiente, urgente pentru rezolvarea situației persoanelor cărora, în perioada 1945-1989, li s-au preluat bunurile cu titlu sau fără titlu. La crearea acestei situații a contribuit în mod semnificativ și lipsa unei coerențe legislative între diversele acte normative, care succesiv au stabilit criteriile preluării valabile sau nelegale a unui bun în patrimoniul statului, precum și absența unor definiții legale a noțiunilor esențiale cu care instanțele au operat în aceste litigii, mai ales sub

⁸ Acțiunea în revendicare, în sistemul de drept românesc este cel mai potrivit mijloc de apărare a proprietății imobiliare, efectul fiind restituirea bunului în natură, iar dacă aceasta nu este posibilă, prin echivalent.

După cum statul posedă cu sau fără titlu existau două situații: (1) situația în care statul posedă titlu de proprietate, cadrul normativ era stabilit de Legea nr. 112/1995, aplicabil imobilelor care au intrat în posesia statului cu titlu valabil. În baza art. 9 din lege, vânzarea bunurilor către chiriași era posibilă doar după ce a expirat termenul în care foștii proprietari puteau solicita restituirea bunului; (2) pentru imobilele care au intrat în posesia statului fără titlu, înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 10/2001, situația era reglementată de dreptul comun. După intrarea în vigoare a legii, nu exista nici o bază legală pentru stat de a vinde imobile pentru care nu a avut titlu, dar statul continua vânzarea imobilelor către chiriași.

⁹ A se vedea **Attila Kis**, *România la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (2005-2008)*, Editura Wolters Kluwer, București 2010, p. 224 și urm.

¹⁰ A se vedea **Antoine Buyse**, *The Pilot Judgment Procedure at the European Court of Human Rights: Possibilities and Challenges*, Nomiko Vima (Greek Law Journal), noiembrie 2009.

aspectul acordării unei anumite relevanțe bune-credințe la dobândirea imobilelor sub imperiul Legii nr. 112/1995. La fel, se remarcă absența unui mecanism legislativ eficient de acordare a despăgubirilor pentru privarea de proprietate.

Totodată, **puterea executivă**, pentru că autoritățile administrative au procedat la înstrăinarea imobilului fără o verificare prealabilă și corectă a regimului juridic al bunului, fără a ține seama de existența, pe rolul instanțelor, a unor procese având ca obiect revendicarea bunurilor respective; în plus, pentru nepunerea în practică a sistemului de despăgubiri prevăzut de Legea nr. 10/2001.

Nu în ultimul rând, însăși **puterea judecătorească**, pentru modul în care instanțele au acordat relevanță bune-credințe a foștilor chiriași la dobândirea unui imobil despre care aceleași instanțe au constatat că nu a intrat cu titlu în patrimoniul statului și care, astfel, nu ar fi putut face obiectul unei vânzări în baza Legii nr. 112/1995, care autoriza doar înstrăinarea imobilelor pentru care statul avea un titlu valabil.

Prin hotărârea *Faimblat împotriva României* din 13 ianuarie 2009, Curtea apreciază că "statul ar trebui, înainte de toate, să ia măsurile legislative necesare pentru a se asigura că cererile de restituire primesc un răspuns definitiv din partea autorităților administrative, în termene rezonabile. De asemenea, statul trebuie să vegheze și la înlăturarea obstacolelor juridice care împiedică executarea cu celeritate a deciziilor definitive pronunțate de autoritățile administrative sau de instanțele judecătorești cu privire la imobilele naționalizate, pentru ca foștii proprietari să obțină fie restituirea bunurilor lor, fie o despăgubire rapidă și adecvată pentru prejudiciul suferit, în special prin adoptarea unor măsuri legislative, administrative și bugetare capabile să garanteze o astfel de soluționare. Măsurile arătate în paragrafele precedente ar trebui luate în cel mai scurt timp" (par. 53, 54).

Modificările legislative și vânzarea de către stat a imobilelor naționalizate către chiriași sunt, de altfel, de natură să determine încălcări ale drepturilor fundamentale, indiferent de soluția pronunțată de instanțele interne.

Plonjând deja în istorie, prin Legea nr. 247/2005, s-a prevăzut înființarea Fondului *Proprietatea*, iar beneficiarii legilor reparatorii care nu aveau posibilitatea obținerii bunului în natură, puteau primi titluri de valoare la Fondul *Proprietatea*¹¹, titluri care vor fi transformate în acțiuni odată cu listarea Fondului la Bursă. În cauzele ulterioare creării Fondului *Proprietatea*, Curtea a constatat că aceasta nu este de natură să ofere o compensație efectivă într-un timp real.

Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 81/2007, care urmărește îmbunătățirea și accelerarea prelucrării cererilor pentru restituirea bunurilor confiscate în mod nelegal, prevede că titlurile de plată sunt certificate emise de Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietăților, în numele și pe seama statului român, care încorporează drepturile de creanță ale deținătorilor asupra statului român, de a primi, în numerar o sumă de maxim 500.000 de lei. Sumele aferente despăgubirilor în numerar se plătesc în două tranșe, pe parcursul a doi ani, calculați cu începere de la data emiterii titlului de plată, până la concurența sumei de 500.000 de lei, chiar dacă valoarea titlurilor de despăgubire depășește această sumă. Sumele aferente despăgubirilor în numerar în cuantum de maxim 250.000 de lei se vor plăti într-o singură tranșă. Despăgubirile în numerar mai mari de 250.000 de lei dar până în 500.000 de lei se vor plăti astfel: prima tranșă a despăgubirilor în numerar va fi în cuantum de 250.000 de lei, cea de-a doua tranșă a despăgubirilor va fi reprezentată de diferența între cuantumul total al despăgubirilor în numerar și suma de 250.000 de lei. Suma de până la 500.000 de lei urmează a se acorda pentru fiecare dosar de despăgubire, cu mențiunea că în ipoteza în care obiectul cererilor de restituire, deși identic, a fost disjuns, pretențiile de restituire fiind soluționate de entități diferite, dosarele respective se vor conexe, socotindu-se a fi un singur dosar de despăgubire.

Prin Legea nr. 1/2009 pentru modificarea și completarea Legii nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989

¹¹ <http://www.fondulproprietatea.ro>

legiuitorul a adus o nouă modificare cadrului general, schimbând practic direcția de orientare a Legii nr. 10/2001. Se prevede o protecție legislativă pentru chiriașii care au dobândit între timp bunul naționalizat, în consecință, restituirea în natură în marea parte a cazurilor fiind practic exclusă.

La 1 februarie 2008, au fost înregistrate 2.440 de cereri de despăgubiri, din care 855 au fost finalizate (suma totală care trebuie plătită este în valoare de 72 milioane lei).

În plus, în 2007, s-a adoptat Hotărârea Guvernului nr. 1581/2007 pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 1481/2005 privind Fondul *Proprietatea*. În temeiul art. 9 alin. 4 din acest act normativ, acționarii pot să-și cesioneze acțiunile între ei sau către terți.

Începând cu data de 1 noiembrie 2007, Fondul *Proprietatea* a început distribuirea dividendelor anului 2006 către acționarii înregistrați în Registrul acționarilor.

În iunie 2008, 2.447 de acționari, printre care Ministerul Finanțelor și Economiei, au fost în măsură să primească dividende pentru 2006, care se ridică la un total de 2.705.352 lei¹².

În ceea ce privește anul fiscal 2007, 1.971 de acționari au dreptul de a primi dividende în sumă totală de 89.997.678 de lei.

Fondul încă nu a fost listat pe Bursă, iar cea mai mare realizare a acestuia a fost de a se afla în centrul unor scandaluri mediaticice.

Legea nr. 10/2001, modificată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 209/2005 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul proprietății (aprobată prin Legea nr. 263/2006), prevede un mecanism de monitorizare a executării deciziilor de restituire. Astfel, un organism special poate exercita un control administrativ și aplica sancțiuni.

Potrivit statisticilor Autorității Naționale pentru Restituirea Proprietăților, preluate și de Comitetul de Miniștri, între 16.10.2006 și 24.04.2008, un număr total de 35.068 de cereri au fost depuse la Comisia Centrală pentru Stabilirea Despăgubirilor, în vederea restabilirii drepturilor de proprietate asupra terenurilor în 38 de județe. Începând din mai 2008, 2.128 de decizii de acordare a unei indemnizații au fost emise și atribuite proprietarilor legitimi, pentru o sumă totală de 413.865.364 lei.

Față de alte state, care au reușit rezolvarea problemei printr-un singur act normativ sau, eventual, prin câteva acte normative, aplicate unitar și prompt, domeniul restituirilor din România nu s-a rezolvat nici până în prezent. În primul rând, din diferite motive, în special de ordin politic¹³, retrocedarea a fost făcută în mai multe etape.

Incertitudinea legislativă ori aplicarea divergentă a legilor existente de către instanțe au condus la situația în care doar câteva mii de persoane vizate au beneficiat întocmai de prevederile legilor de restituire, în timp ce altele se judecă în continuare în instanțe.

Reformarea cadrului legislativ în materia proprietății trebuie să asimileze în mod concret recomandările Curții Europene a Drepturilor Omului privind eficientizarea și accelerarea procesului de despăgubire, prin instituirea unor termene pentru fiecare etapă de soluționare a notificărilor și adoptarea unor sancțiuni în cazul nerespectării acestora.

Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietăților ar trebui să comunice constant și direct cu instituțiile locale și centrale implicate în procesul de retrocedare.

¹² A se vedea și <http://www.fondulproprietatea.ro/index.php/pages/ro/13/Cifre-si-fapte.html>

¹³ **Gabriel Andreescu** afirma, într-un interviu recent, că "Încălcarea dreptului la proprietate este legată de un sport național care se numește corupție. Proprietatea incită interese. Aici sunt interesele proprietarilor, dar și ceilalți care vor să profite de ei. În situația procesului de returnare a proprietăților, practic, motivațiile fizice generale, personale și istorice se amestecă. În cazul proprietăților, justiția are o importanță considerabilă. Factorul politic a jucat un rol decisiv în anii 1990 din acest punct de vedere. Ion Iliescu a cerut direct s-au indirect să nu se mai dea înapoi proprietățile celor de la care fuseseră luate. El a răsturnat ceea ce trebuia făcut". A se vedea http://www.adevarul.ro/actualitate/eveniment/Gabriel_Andreescu_fondator_APADOR_-_CH-Romania_este_o_sursa_curenta_de_cazuri_CEDO_privind_incalcarea_dreptului_la_proprietate_0_281972327.html

Sistemul despăgubirilor trebuie reformat și îmbunătățit, astfel încât persoanele să beneficieze de despăgubire și/sau să primească acțiuni la Fondul *Proprietatea*, în funcție de opțiunea lor, în termen rezonabil.

Chiar dacă, din anul 2005, despăgubirile se acordă în bani sau în acțiuni ale Fondului *Proprietatea*, Curtea a atras atenția asupra faptului că acțiunile nu au valoare de piață, întrucât Fondul *Proprietatea* nu este cotate la bursă.

Legea nr. 142/2010 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 81/2007 pentru accelerarea procedurii de acordare a despăgubirilor aferente imobilelor preluate în mod abuziv¹⁴, prevede că "Fondul *Proprietatea* va fi admis la tranzacționare pe piața reglementată la vedere, administrată de S.C. Bursa de Valori București S.A. și fără promovarea unei oferte publice. Admiterea la tranzacționare pe piața reglementată la vedere administrată de S.C. Bursa de Valori București S.A. se realizează în baza prospectului menționat la art. 7 alin. 2 lit. j, actualizat, după caz, în conformitate cu prevederile alin. 4¹."

Această dispoziție ar putea fi greu de aplicat, "în prezent prețul acțiunilor Fondului *Proprietatea* ajungând la 25% din valoarea nominală, iar după listarea la bursă, statul ar fi nevoit să dea de patru ori mai multe acțiuni pentru despăgubiri, iar, în următorii ani, nu va avea resursele necesare să îi despăgubească pe beneficiarii legii¹⁵".

În aceste circumstanțe, prin **Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 62/2010** pentru modificarea și completarea Legii nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic și măsurile administrative asimilate acestora, pronunțate în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989 și pentru suspendarea aplicării unor dispoziții din titlul VII al Legii nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente¹⁶ s-a suspendat pentru o perioadă de doi ani emiterea titlurilor de plată, valorificarea titlurilor de despăgubire emise de Comisia Centrală pentru Stabilirea Despăgubirilor urmând a se realiza doar prin conversia în acțiuni la Fondul *Proprietatea*, corespunzător opțiunii formulate.

Potrivit *Notei de fundamentare* a actului normativ indicat mai sus, "această măsură este dispusă avându-se în vedere că valorificarea titlurilor de despăgubire prin preschimbarea lor contra titlurilor de plată a fost o măsură necesară, întrucât S.C. Fondul *Proprietatea* S.A. nu era o societate pe deplin funcțională, iar valorificarea titlurilor de despăgubire prin conversia lor în acțiuni emise de această societate ar fi necesitat un timp de așteptare până când persoanele îndreptățite să poată beneficia de despăgubirea cuvenită. Sursa de finanțare a despăgubirilor acordate în baza titlurilor de plată este asigurată din dividendele acordate de S.C. Fondul *Proprietatea* S.A. pentru acțiunile deținute de statul român și, în completare de la bugetul de stat. Întrucât la acest moment cadrul legal incident a fost îmbunătățit, adoptându-se actele normative și încheindu-se actele administrative necesare pentru asigurarea funcționalității S.C. Fondul *Proprietatea* S.A. și având în vedere actualul context economic, caracterizat de constrângerile bugetare, se impune ca acordarea despăgubirilor prevăzute de Legea nr. 247/2005 să se realizeze exclusiv prin acordarea de acțiuni la S.C. Fondul *Proprietatea* S.A."

Prin urmare, problema cea mai spinoasă pentru România, legată de aplicarea ori îmbunătățirea legislației în materia restituirii proprietăților, nu va putea fi soluționată prea

¹⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 483 din 14 iulie 2010

¹⁵ A se vedea <http://www.financiarul.ro/2009/11/17/statul-nu-va-lista-la-bursa-fondul-proprietatea-urmatorii-3-4-ani/>. Președintele Asociației Brokerilor a arătat că "listarea la Bursă este vehiculată de ani de zile și a devenit un fel de *Fata Morgana* pentru actorii pieței de capital autohtone. Brokerii au propus tranzacționarea acțiunilor Fondului *Proprietatea* pe platforma Romanian Over-The-Counter (ROTC), despre care susțin că ar fi un mecanism simplu și corect, iar statul ar putea câștiga din impozitul de pe urma tranzacțiilor".

¹⁶ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 446 din 1 iulie 2010.

curând, valoarea dividendelor oferite acționarilor urmând a atinge un quantum just al despăgubirilor pentru imobilele naționalizate fără drept de statul român, în zeci de ani. Majoritatea proprietarilor au încetat din viață, iar cei încă în viață au doar șansa atingerii unor vârste matusalemice.

În cauza *Păduraru împotriva României*, hotărârea din 1 decembrie 2005¹⁷, Curtea a observat că numeroase proceduri judiciare, fie în revendicare, fie în anulare a contractelor de vânzare-cumpărare, își au originea în incertitudinea juridică generală generată de lipsa de claritate și de coerență a legislației, iar instanțele au fost chemate să soluționeze astfel de litigii, în condițiile arătate¹⁸.

Prin decizia nr. XXXIII/2008¹⁹ privind examinarea recursului în interesul legii, cu privire la admisibilitatea acțiunii în revendicare, întemeiată pe dispozițiile dreptului comun, având ca obiect revendicarea imobilelor preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, formulată după intrarea în vigoare a Legii nr. 10/2001, Înalta Curte de Casație și Justiție, în Secția Unite, a constatat cu mândrie că *specialia generalibus derogant*, iar concursul dintre legea specială și legea generală se rezolvă în favoarea legii speciale, producând și mai multă confuzie în practica instanțelor judecătorești²⁰, în locul asigurării interpretării și aplicării unitare a legii de către celelalte instanțe judecătorești, potrivit obligației sale fixate de art. 18 alin. 2 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

2. Un alt tip de cauze repetitive de pe rolul Curții (*Brumărescu*), sunt cele în care s-a constatat **încălcarea art. 6 din Convenție prin admiterea recursului în anulare promovată de Procurorul General al României**, cu încălcarea principiului securității raporturilor juridice și a prezumției de validitate de care se bucură o hotărâre judecătorească irevocabilă și intrată în autoritatea de lucru judecat și prin excluderea din competența instanțelor judecătorești a analizării modului de aplicare a dispozițiilor unei legi, *lato sensu*, respectiv încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1 prin desființarea unei hotărâri irevocabile, prin ruperea justului echilibru care trebuie să existe între interesul general al comunității și imperativul apărării drepturilor fundamentale ale individului, ce nu trebuie să suporte o sarcină specială și exorbitantă.

Autoritățile potențial responsabile sunt **puterea legislativă**, care permitea Procurorului General al României, care nu era parte în proces, să determine, prin simpla sa apreciere, oricând, o reexaminare pe fond a unei hotărâri judecătorești irevocabile, încălcând principiul securității raporturilor juridice, respectiv **puterea judecătorească**, care a exclus, contrar jurisprudenței constante de până la data de 1 martie 1995 a instanțelor naționale, din competența generală a acestora, posibilitatea analizării modului de preluare în patrimoniul statului a imobilelor naționalizate,

¹⁷ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 514 din 14 iunie 2006.

¹⁸ Erau posibile multiple interpretări juridice ale noțiunii de "titlu" al statului și, pe de altă parte, că noțiunile de "bună-credință" a cumpărătorului, de "aparență în drept", precum și legăturile acestora cu acțiunea în revendicare nu erau clar reglementate, ceea ce a condus la diferite concluzii juridice asupra aceleiași chestiuni de drept prezentate în fața diferitelor instanțe naționale. În ceea ce privește acțiunea în revendicare, după intrarea în vigoare a Legii nr. 10/2001, excepțiile par să fi devenit regula, iar Curtea Supremă de Justiție a respins acțiunile în revendicare, fie reținând doar buna-credință a dobânditorilor, fie considerând că legiuitorul se prevalase de buna-credință a cumpărătorului prin Legea nr. 10/2001, fie apreciind ca aplicabilă aparența în drept interpretată într-un sens larg, fără a face o distincție clară între eroarea comună și invincibilă și buna-credință. În plus, în mai multe rânduri Curtea Supremă de Justiție a refuzat să procedeze la compararea titlurilor, considerând că o confirmare pe cale juridică a valabilității vânzării bunului altuia ar fi consolidat *ipso jure* transmiterea dreptului de proprietate asupra bunului în patrimoniul cumpărătorului, efect care nu ar putea fi anulat de compararea titlurilor.

¹⁹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 108 din 23 februarie 2009.

²⁰ În fața acestor neconcordanțe, instanțele judecătorești sunt chemate să aplice direct și prioritar Convenția și jurisprudența CEDO în materia respectării dreptului de proprietate.

apreciind că revine exclusiv puterii legiuitoare să se pronunțe printr-o lege ulterioară de reparație asupra acestui aspect.

Am socotit, nuanțând, că **puterea judecătorească și Ministerul Public** nu pot fi învinovățite pentru că nu au aplicat/utilizat direct jurisprudența Curții, până la pronunțarea și publicarea hotărârii Curții în cauza *Brumărescu c. României*.

Răspunderea revine autorităților care aveau obligația de a asigura pregătirea profesională continuă a magistraților, la acea dată, în special Ministerului Justiției.

Abia în anul 1999, Institutul Național al Magistraturii a introdus, în curricula inițială, studiul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului²¹, iar primele volume de analiză complexă a acestora s-au publicat abia în anul 2005²²; ca atare, în anii 1990 nu existau alte materiale jurisprudențiale în biblioteci și librării, nu exista sursa de informații reprezentată de Internet, motive care nu pot fi ignorate.

După pronunțarea și publicarea hotărârii Curții în cauza *Brumărescu c. României*, am reținut, drept culpabile, **puterea legislativă**, care permitea Procurorului General al României, care nu era parte în proces, să determine, prin simpla sa apreciere, oricând, o reexaminare pe fond a unei hotărâri judecătorești irevocabile, încălcând principiul securității raporturilor juridice; pentru nemodificarea prevederilor relevante din Codul de procedură civilă, deși CEDO se pronunțase din anul 1999 în cauza *Brumărescu* asupra neconformității căii de atac cu dispozițiile convenționale; **puterea judecătorească**, instanța supremă care nu a făcut în cauză aplicarea directă a jurisprudenței CEDO anterioare, deși avea această obligație în temeiul art. 20 din Constituție; **Ministerul Public prin Procurorul General**, pentru exercitarea unei căi extraordinare de atac contrare prevederilor Convenției.

Calea de atac a recursului în anulare a fost eliminată din Codul de procedură civilă prin Ordonanța de urgență nr. 58/2003 aprobată prin Legea nr. 219/2005, iar legiuitorul român a recunoscut că modificarea Codului de procedura civilă se impunea din cauza condamnării României de către Curtea europeană a drepturilor omului și pentru că „*reglementarea recursului în anulare prezintă inconvenientul că poate declanșa din nou procedura jurisdicțională, prelungind starea de incertitudine din viața juridică, cu prejudicii materiale și morale aduse celor interesați.*”

Totuși, trebuie menționat faptul că, anterior acestei abrogări, **legiuitorul a reacționat doar pe jumătate și neconvingător**, limitând condițiile de exercitare a recursului în anulare, doar sub aspectul termenului de promovare a acestei căi, modalitate insuficientă de modificare a legii interne, sancționată de CEDO în cauza *S.C. Mașinimportexport Industrial Grup S.A. c. României* din 1 martie 2006.

Dreptul la un proces echitabil, citit în corelație cu principiul securității raporturilor juridice, implică imperativul conform căruia nicio parte la un proces nu ar trebui să solicite și să obțină reexaminarea unei hotărâri având autoritate de lucru judecat, iar, în unele situații de fapt, deja pusă în executare, pentru singurul scop de a obține o reexaminare a fondului.

În cauza *Androne împotriva României*, hotărârea din 22 decembrie 2004²³, s-a reținut încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, ca urmare a admiterii de instanță a unei cereri de revizuire tardive, formulată de Procurorul General, redeschizând o procedură încheiată cu o hotărâre definitivă și irevocabilă, care a avut drept consecință anularea hotărârii irevocabile favorabile reclamantilor și ignorarea principiului securității raporturilor juridice.

O astfel de soluție a fost determinată și de maniera în care Codul de procedură civilă definește regimul juridic al termenului de o lună, în care se poate exercita calea extraordinară de atac a

²¹ A se vedea, **Dragoș Bogdan**, Supranational rights litigation, implementation and the domestic impact of Strasbourg Court jurisprudence: A case study of Romania, publicat la adresa <http://www.juristras.eliamep.gr/?p=164>

²² **Corneliu Bîrsan**, “Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentarii pe articole”, All Beck, București, mai 2005 ; **Dragoș Bogdan, Mihai Selegean**, “Drepturi și libertăți fundamentale în jurisprudența C.E.D.O.”, All Beck, București, martie 2005.

²³ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 875 din 29 septembrie 2005

revizurii. Noul Cod de procedură civilă limitează posibilitatea formulării căii de atac de către procuror, doar pentru hotărârile din cauzele la judecata cărora a participat (art. 90 din Legea nr. 134/2010). Astfel, procurorul poate porni orice acțiune civilă, ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege. Procurorul poate să exercite căile de atac împotriva hotărârilor pronunțate în cazurile prevăzute anterior, chiar dacă nu a pornit acțiunea civilă, *precum și atunci când a participat la judecată, în condițiile legii*.

În cauza *Stanca Popescu împotriva României*, hotărârea din 7 iulie 2009, s-a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție vizând dreptul la un proces echitabil, prin admiterea unei revizurii formulate împotriva unei hotărâri irevocabile, prin aplicarea textului art. 322 pct. 4 din Codul de procedură civilă, de natură a înfrânge principiul securității raporturilor juridice, pe temeiul existenței unor opinii contrarii între experți.

Curtea a notat că, în temeiul art. 322 pct. 4 din Codul de procedură civilă, o decizie judiciară definitivă și irevocabilă poate face obiectul unei revizurii în cazul în care expertul care a participat la procedură a comis o infracțiune vizând cauza.

Admiterea cererii de revizuire a produs drept consecință respingerea acțiunii în revendicare a reclamantei, și aceasta la cinci ani după data la care sentința devenise irevocabilă.

Soluția a fost motivată de faptul că expertul a comis infracțiunea de mărturie mincinoasă, în măsura în care nu a ținut cont de dimensiunile terenului. Vecinii reclamantei au avut posibilitatea de a formula obiecțiuni împotriva raportului de expertiză și, deși P.A. a formulat apel împotriva sentinței din 28 octombrie 1996, nu a formulat recurs.

Motivele avansate pe parcursul procedurii de revizuire și acceptate de judecătoria au vizat maniera în care expertul a realizat expertiza. Or, o eventuală eroare a acestuia în delimitarea terenurilor putea fi reparată doar la nivelul căilor ordinare de atac, evitând punerea în discuție a unei decizii judiciare (*Sergey Petrov c. Rusiei*, 10 mai 2007, par. 28). În viziunea Curții, doar erorile de fapt care nu au fost vizibile până la finalul procedurii pot justifica o derogare de la principiul securității raporturilor juridice, pe motiv că acestea nu pot fi corijate prin căile de atac ordinare (*Pchenitchny c. Rusiei*, 14 februarie 2008, par. 26). Or, în speță, prin absența recursului vecinilor reclamantei împotriva deciziei din 26 mai 1997, care confirma sentința din 28 octombrie 1996, aceasta a devenit definitivă.

În lumina celor ce precedă, Curtea a estimat că revizuirea nu a constituit, în circumstanțele particulare ale speței, decât o modalitate deghizată pentru a provoca redeschiderea procedurii irevocabil tranșate, și aceasta asupra unor chestiuni pe care vecinii reclamantei avuseseră posibilitatea de a le supune procedurii.

Am reținut **puterea legislativă** ca fiind responsabilă, având în vedere dispozițiile legale ale art. 322 pct. 5 din Codul de procedură civilă, care permit o aplicare a acestora de natură a provoca o reexaminare pe fond a unei hotărâri judecătorești irevocabile, din cauza opiniilor contrarii ale unor experți, cu încălcarea principiului securității raporturilor juridice.

Puterea judecătorească este, la rândul său, responsabilă, având în vedere că s-a făcut o greșită aplicare în cauză a dispozițiilor legale care permit revizuirea unei sentințe irevocabile, aplicare care a permis repunerea în discuție a unei sentințe irevocabile, deși motivul pentru care a fost admisă repunerea în discuție nu viza un temei substanțial sau imperativ care să justifice încălcarea principiului securității raporturilor juridice, ce impune a nu fi repusă în discuție o sentință sau decizie irevocabilă.

Cauza este importantă, pentru că pune în discuție căile extraordinare de atac, care, indiferent că sunt introduse de procuror sau de parte, nu pot fi admise decât în cazul existenței unor „defecte fundamentale” ale hotărârii²⁴.

²⁴ Pentru o analiză detaliată cu privire la principiile stabilite și aplicate de Curte în asemenea situații, a se vedea **Dragoș Bogdan**, *Procesul civil echitabil în jurisprudența CEDO. Vol. I. Accesul la justiție*, Ed. Hamangiu, București, 2009.

Se accentuează condiția ca „defectul” să fi devenit cunoscut numai după terminarea procesului; în situația în care acesta este/devine cunoscut în cursul procesului, atunci părțile au la îndemână căile ordinare. În principiu, simpla divergență de păreri, chiar și între doi experți, nu va reprezenta un asemenea defect fundamental, chiar și atunci când, printr-o interpretare extensivă, instanțele naționale atribuie unor defecte ale primei expertize o ”haină penală” sub forma infracțiunii de marturie mincinoasă²⁵.

Noul Cod de procedură civilă poate genera o nouă situație similară (art. 503 alin. 1 pct. 3 din Legea nr. 134/2010).

În cauza *Mitrea împotriva României*, hotărârea din 29 iulie 2008, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, ce garantează dreptul la un proces echitabil, din cauza admiterii unei căi extraordinare de atac - contestație în anulare -, exercitate de un particular, ce a permis instanței reexaminarea probelor administrate în procedura ordinară și anularea unei hotărâri irevocabile. Inexistența unor circumstanțe extraordinare care să justifice redeschiderea procedurii.

Puterea judecătorească este responsabilă în cauză, prin admiterea contestației în anulare speciale împotriva unei decizii definitive și irevocabile, în aplicarea art. 318 din Codul de procedură civilă, instanța reținând, în mod nelegal, existența unei erori materiale, în sensul acestui articol, pentru neanalizarea în mod corect a materialului probator administrat în cauză. Or, contestația în anulare nu poate fi transformată într-un apel deghezizat, fiind admisibilă, în mod excepțional, pentru erori materiale evidente de procedură, iar nu de interpretare a probelor.

3. Cauzele de tip *Sabin Popescu împotriva României*²⁶ au ca autorități culpabile, în primul rând, **puterea executivă**, prin autoritățile administrative. Cauza privește **eșecul autorităților de a pune în executare deciziile judecătorești cu privire la restituirea în natură a terenurilor confiscate în timpul regimului comunist**. Totodată, pentru lipsa verificării situației terenurilor, înainte de emiterea deciziilor în favoarea altor persoane decât celor îndreptățite, pentru a fi preîntâmpinate situațiile de imposibilitate a executării către acestea.

Puterea legislativă este responsabilă pentru nereglementarea coerentă, eficientă și previzibilă a procedurilor de reconstituire a dreptului de proprietate. Astfel cum Curtea indică în cauza *Viașu împotriva României* din 9 decembrie 2008, făcând aplicarea art. 46 din Convenție, „statul părât trebuie să garanteze prin măsuri legale și administrative corespunzătoare punerea în aplicare efectivă și rapidă a reconstituirii dreptului de proprietate, indiferent dacă este vorba de o restituire în natură sau de acordarea unei despăgubiri, în conformitate cu principiul supremației dreptului și cu principiul legalității protecției drepturilor patrimoniale enunțate la articolul 1 din Protocolul nr. 1, ținând seama de principiile enunțate de jurisprudența Curții în materie de despăgubiri. Aceste obiective ar putea fi atinse, de exemplu, prin modificarea mecanismului de restituire actual, cu privire la care Curtea a subliniat anumite deficiențe, și stabilirea de urgență a unor proceduri simplificate și eficiente, întemeiate pe măsuri legislative și de reglementare coerente, care să poată menține un echilibru just între diferitele interese în cauză” (par. 83).

Respectarea și punerea în aplicare a hotărârilor judecătorești, crearea unui cadru adecvat pentru executarea silită a hotărârilor judecătorești, luarea de către autoritățile naționale a tuturor măsurilor rezonabile care s-ar fi putut aștepta din partea lor pentru a pune în executare hotărârile judecătorești irevocabile sunt esențiale într-un stat de drept.

Prin Legea nr. 247/2005 din 19 iulie 2005 a fost modificată Legea nr. 18/1991. Potrivit informațiilor furnizate de Guvern, această lege a condus la îmbunătățirea și accelerarea procedurilor de restituire. Legea nr. 247/2005 a prevăzut, totodată, sancțiuni aplicabile autorităților administrative locale care nu îi respectă prevederile.

²⁵ A se vedea, **Dragoș Bogdan, Mihai Selegean**, *Revizuire introdusă de parte. Lipsa unui defect fundamental. Încălcarea art. 6 CEDO*, Revista de Note și Studii Juridice (RNSJ) din 23 octombrie 2009.

²⁶ Hotărârea a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 770 din 24 august 2005.

Rapoartele statistice din martie și august 2006 furnizate de autoritățile românești au indicat în ce privește aplicarea Legii nr. 247/2005 o creștere semnificativă a cazurilor rezolvate la nivelul comisiilor locale, fie prin admiterea, fie prin respingerea cererilor de reconstituire sau de constituire a dreptului de proprietate asupra terenurilor.

De altfel, comisiile județene au acceptat un număr în creștere de propuneri ale comisiilor locale. Este, de asemenea, de subliniat că există preferință pentru restituirea terenurilor. În final, reforma realizată prin Legea nr. 247/2005 a prevăzut verificarea validității titlurilor de proprietate.

În continuare, în vederea asigurării respectării dispozițiilor legale, un corp de control a fost creat în cadrul Departamentului pentru coordonarea și controlul aplicării legislației în domeniul restituirii terenurilor în proprietate. În primele opt luni ale anului 2006, acest corp de control a efectuat peste 300 de controale și a sancționat aproximativ 6% din primarii în funcție din România. Valoarea totală a amenzilor aplicate a însumat 380.000 de euro.

În 21 și 22 iunie 2007 o masă rotundă la un înalt nivel a fost organizată de Departamentul pentru executarea deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului, între reprezentanții Consiliului Europei și autoritățile diferitelor state, pentru a fi discutate problemele structurale ale lipsei de coerciție a deciziilor instanțelor naționale. În acest context, și reprezentanții României au împărtășit experiența lor cu privire la măsurile luate pentru a se preveni încălcări asemănătoare și a examina posibilitatea unor apropiate reforme în vederea adoptării.

În ciuda unor hotărâri repetate de condamnare din cauza refuzului unor comisii administrative de fond funciar de a se supune unor hotărâri judecătorești irevocabile, nu s-au făcut publice măsuri de sancționare, penală ori disciplinară, a membrilor comisiei.

În cauza *Vidu și alții împotriva României*, hotărârea din 21 februarie 2008, Curtea a constatat că, deși reclamantele au obținut o hotărâre definitivă care obliga autoritatea administrativă competentă pentru punerea în aplicare a Legii nr. 18/1991 să le pună în posesie cu mai multe terenuri identificate pe suprafețe și amplasamente, aceasta nu a fost executată în totalitate, deși nu a fost anulată sau modificată, după exercitarea căilor de atac prevăzute de lege.

În plus, motivele invocate de administrație pentru a justifica imposibilitatea obiectivă de executare nu au fost niciodată cunoscute de către reclamante prin intermediul unei hotărâri judecătorești sau al unor proceduri administrative.

Prin art. III din Legea nr. 169/1997²⁷, s-au introdus noi cauze de nulitate absolută a actelor de reconstituire sau de constituire a dreptului de proprietate, în situația în care acestea sunt emise în favoarea persoanelor fizice care nu erau îndreptățite, potrivit legii, la astfel de reconstituiri sau constituirii sau sunt eliberate pe terenurile revendicate de foștii proprietari.

Pentru a se evita astfel de condamnări, ar fi necesară eficientizarea procedurii de punere în executare a hotărârilor judecătorești prin care autoritățile administrative sunt obligate să restituie imobile, prin identificarea acestora în mod efectiv (cu ajutorul măsurătorilor, iar nu pe hârtie), prin crearea unei baze de date care să permită accesarea informațiilor legate de imobilele revendicate, locul amplasării acestora, pentru a se evita reconstituirea/constituirea dreptului de proprietate asupra unor imobile aparținând altor persoane.

4. În ce privește **neexecutarea hotărârilor judecătorești în diverse alte materii**, am reținut responsabilitatea **puterii executive**, cu indicarea eventuală a rolului executorului judecătoresc, respectiv a **puterii legislative**, pentru neasigurarea unui cadru legal adecvat pentru executarea promptă și eficientă a hotărârilor judecătorești definitive, completat sub presiunea instanței de la Strasbourg, după cum se va vedea mai jos.

În hotărârea pronunțată în cauza *Elena Negulescu împotriva României*, la 1 iulie 2008, Curtea a observat că doar din 2005 și 2006, la câțiva ani după fapte, Guvernul a adoptat măsuri vizând garantarea unui acces efectiv al creditorilor lipsiți de resurse suficiente pentru procedurile de executare silită.

²⁷ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 299 din 4 noiembrie 1997.

Legea nr. 459/2006 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă a introdus articolul 108¹ alin. 1 pct. 2 lit. c¹, sancționând cu amendă judiciară nerespectarea de către agenții forței publice a obligației de acordare a concursului la îndeplinirea efectivă a executării silită, potrivit art. 373² alin. 1 din Codul de procedură civilă.

Totodată, la articolul 404, s-a introdus alineatul 1¹, care prevede că, în cazul în care constată nejustificat refuzul executorului de a începe executarea silită sau de a îndeplini un act de executare silită, dacă fapta nu constituie infracțiune, potrivit legii penale, instanța de executare, sesizată potrivit art. 399 alin. 1, va putea obliga executorul la plata unei amenzi de la 500 de lei la 2.500 de lei, precum și, la cererea părții interesate, la plata de despăgubiri pentru paguba astfel cauzată.

Cauza *Hirschhorn împotriva României* a generat, probabil, modificarea cadrului desfășurării activității executorilor judecătorești, prin Legea nr. 188/2000.

Hotărârea pronunțată în cauza *Dan Cristian Ionescu împotriva României*, la 4 aprilie 2009, reține că, în anul 2001, s-a modificat Codul de procedură civilă, în sensul că executorii judecătorești pot proceda la reactualizarea creanțelor supuse executării, fapt care a înlăturat incertitudinea privind necompetența acestora de a reactualiza creanțele în cadrul procedurii de executare silită.

Cauza *Strungariu împotriva României*, hotărârea din 29 septembrie 2005²⁸, generează alte mecanisme, deoarece, în baza art. 78 din Codul muncii, în vigoare din 1 martie 2003, în cazul în care concedierea a fost efectuată în mod netemeinic sau nelegal, instanța va dispune anularea ei și va obliga angajatorul la plata unei despăgubiri egale cu salariile indexate, majorate și reactualizate și cu celelalte drepturi de care ar fi beneficiat salariatul. La solicitarea salariatului, instanța care a dispus anularea concedierii va repune părțile în situația anterioară emiterii actului de concediere.

Totodată, în temeiul art. 580³ din Codul de procedură civilă, dacă obligația de a face nu poate fi îndeplinită prin altă persoană decât debitorul, acesta poate fi constrâns la îndeplinirea ei, prin aplicarea unei amenzi civile. Instanța sesizată de creditor îl poate obliga pe debitor, prin încheiere irevocabilă, dată cu citarea părților, să plătească, în favoarea statului, o amendă civilă de la 20 lei la 50 de lei, stabilită pe zi de întârziere până la executarea obligației prevăzute în titlul executoriu. Dacă, în termen de 6 luni, debitorul nu va executa obligația prevăzută în titlul executoriu, la cererea creditorului, instanța care a dispus obligarea debitorului la plata unei amenzi civile pe zi de întârziere, în favoarea statului, va fixa suma datorată statului cu acest titlu, prin încheiere irevocabilă, dată cu citarea părților, iar, pentru acoperirea prejudiciilor cauzate prin neîndeplinirea obligației, creditorul poate cere obligarea debitorului la daune-interese.

În materia dreptului muncii, în temeiul art. 78 alin. 2 din Codul muncii, reintegrarea în funcție nu reprezintă o consecință implicită a anulării concedierii, ci trebuie solicitată expres de salariat, în cadrul contestației sale împotriva deciziei de concediere.

Codul muncii nu prevede termenul în care trebuie executată o hotărâre judecătorească de reintegrare în muncă²⁹. Singura dispoziție cu incidență în materie, conform căreia “hotărârile pronunțate în fond sunt definitive și executorii de drept” (art. 289 din Codul muncii), este generală și insuficientă. Nu se stabilește ce se întâmplă atunci când postul din care a fost concediat cel în cauză nu mai există, fiind desființat.

Potrivit art. 278 din Codul muncii, “neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive privind reintegrarea în muncă a unui salariat constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la un an sau cu amendă”. Nu se cunoaște în ce termen trebuie executată o asemenea hotărâre, în caz contrar săvârșindu-se acea infracțiune, nu se individualizează persoana fizică responsabilă în cadrul angajatorului - persoană juridică - vinovată de comiterea infracțiunii, nu sunt menționate limitele amenzii în situația celor două categorii de angajatori (persoane juridice și fizice).

²⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 415 din 3 iunie 2008

²⁹ A se vedea **Alexandru Țiclea**, *Reintegrarea în muncă - efect al anulării concedierii - potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului*, în Revista Română de Dreptul Muncii nr. 6/2008.

5. Practica judecătorească neunitară a instanțelor judecătorești³⁰, sancționată frecvent de Curte, reprezintă, fără îndoială, o problemă de sistem. În acest tip de cauze, am reținut culpa **puterii judecătorești** (în cauzele de tip *Driha împotriva României*, pentru încălcarea unor prevederi legale interne exprese, care dispuneau scutirea de plata impozitului, pentru faptul că reclamantul a dobândit o speranță legitimă de a obține recunoașterea creanței sale, în situația contrară încalcându-se art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional combinat cu art. 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în raport de soluțiile irevocabile primite de alți reclamânți), a **puterii legislative**, având în vedere lipsa mecanismelor procedurale adecvate pentru asigurarea unei practici judiciare unitare, a **puterii executive**, pentru nerespectarea dispozițiilor legale clare și precise relative la neimpozitarea acestor venituri.

Începând cu cauza *Beian împotriva României*, Curtea a relevat inexistența unei practici judecătorești unitare, inițial la nivelul Înaltei Curți de Casație și Justiție, iar ulterior în ce privește hotărâri judecătorești pronunțate de instanțe teritoriale diferite asupra aceluiși gen de speță sau chiar de completuri diferite ale aceleiași instanțe (*Driha c. României; Gavriș c. României, Onofrei c. României; Poppov c. României; Ranete c. României; Zaharia c. României* etc.)

În cauza *Tudor Tudor împotriva României*, hotărârea din 24 martie 2009³¹, instanța europeană a constatat că, în materia restituirii bunurilor naționalizate, absența corenței legislative și divergențele de jurisprudență asupra interpretării unor aspecte esențiale din legile reparatorii au creat un climat general de insecuritate juridică (par. 27). Curtea nu a contestat posibilitatea pentru instanțele naționale de a-și schimba practica, dar a apreciat că, în contextul legilor reparatorii din România, curentul aparent favorabil foștilor chiriași s-ar putea dovedi a fi doar o schimbare temporară în abordarea instanțelor (par. 30). În absența unui mecanism de unificare a practicii în cadrul instanțelor de judecată, divergențele de jurisprudență profunde și persistente în timp într-o materie de o importanță considerabilă pentru societate antrenează o stare de incertitudine continuă, ceea ce afectează dreptul reclamantului la un proces echitabil.

Prof univ. dr. *Corneliu Bîrsan*, judecătorul român la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, într-un interviu recent³², arăta cu determinare că: "Am auzit ori am citit destul de des afirmații ale unor conducători succesivi ai Consiliului Superior al Magistraturii în sensul că *de vină* pentru condamnările României la CEDO este legislația națională, adeseori contradictorie și confuză, ceea ce-i, cred, în bună măsură, perfect adevărat, observație făcută și de instanța europeană - a se vedea, bunăoară, par. 99 din hotărârea pronunțată la 1 decembrie 2005 în cauza *Păduraru*; numai că, în același paragraf, Curtea a mai spus ceva: nu numai lipsa de coerență pe plan legislativ, ci și "divergențele de jurisprudență din domeniul naționalizării imobilelor" au fost "de natură să creeze un climat general de incertitudine și de nesiguranță juridică". Cine a creat oare această jurisprudență divergentă în materie? Sau, spre a lua în discuție o altă situație, amintită mai înainte: la această oră, sunt pe rolul Curții câteva sute de dosare ce au ca obiect divergențe de jurisprudență, la nivelul curților de apel, unde hotărârile în materie rămân definitive și irevocabile, privitoare la interpretarea unor dispoziții referitoare la acordarea de drepturi salariale funcționarilor publici ori altor categorii de angajați. De ce s-a creat o asemenea jurisprudență? Pentru că avem (...) o instanță supremă care, în această ipoteză, nu-și poate îndeplini rolul constituțional amintit".

În acest context, este evident *eșecul măsurilor administrative luate de Consiliul Superior al Magistraturii și Înalta Curte de Casație și Justiție* (ședințe de practică neunitară, minute, grupuri de lucru), eșec care a condus la imposibilitatea asumării responsabilității sociale a asigurării previzibilității și coerenței justiției, coroborat cu lipsa de voință a tuturor decidenților (Ministerul

³⁰ Problema practicii judecătorești neunitare a fost reținută întotdeauna de Rapoartele intermediare al Comisiei Europene privind progresele realizate de România în cadrul Mecanismului de cooperare și verificare.

³¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.778 din 13 noiembrie 2009.

³² Publicat în volumul *Despre justiție și judecători. Interviuuri, Revista Forumul judecătorilor*, Editura Universitară, București, 2010, p. 223 și urm.

Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii, Înalta Curte de Casație și Justiție, Senatul și Camera Deputaților) de a găsi rapid o soluție pentru a evita astfel de situații.

În practică, se remarcă și soluțiile de respingere a unor recursuri în interesul legii, pronunțate frecvent în ultima perioadă de Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție.

În motivare, se reține, aproape invariabil, că *textele de lege sunt redactate clar și precis, reprezentând dificultăți de interpretare*, drept pentru care recursurile sunt respinse³³.

Se ridică problema de a stabili dacă aceste considerente ale instanței supreme sunt sau nu obligatorii și dacă ne aflăm sau nu în situația art. 329 din Codul de procedură civilă, adică se dezleagă sau nu, de către Secțiunile Unite, în considerente, o problemă de drept, chiar atât de evidentă, dar soluționată neunitar de instanțe. **Reprezintă sau nu această motivare un fel de decizie de îndrumare, cu efect obligatoriu pentru judecător/instanțe?**

Noul Cod de procedură civilă³⁴ vizează, totodată, și găsirea unor **remedii pentru eliminarea unei alte deficiențe majore a sistemului judiciar român**, și anume **existența unei practici neunitare**, determinată, între altele, și de incoerența și instabilitatea legislativă.

Cât privește **mecanismele procedurale pentru asigurarea unei practici judiciare unitare**, prin Titlul III, Capitolul I din Noul Cod de procedură civilă se propune modificarea substanțială a reglementării recursului în interesul legii prin: lărgirea categoriei de persoane care pot sesiza Înalta Curte de Casație și Justiție (spre exemplu, dobândesc calitate procesuală activă **colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție și Avocatul Poporului**); instituirea unor reglementări care detaliază procedura de soluționare, cum ar fi desemnarea judecătorilor raportori și obligativitatea consultării jurisprudenței și a doctrinei (a se vedea art. 508 și urm.).

Totodată, prin art. 512 și urm. din Noul Cod de procedură civilă se creează un **nou mecanism pentru unificarea practicii judiciare** care să contribuie, alături de recursul în interesul legii, la transformarea jurisprudenței românești într-una predictibilă, care să răspundă așteptărilor rezonabile ale justițiabililor și, totodată, să conducă la scurtarea procesului, prevenind parcurgerea tuturor căilor de atac.

Această procedură presupune, în linii generale, *sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor probleme de drept*. Dacă, în cursul judecării, un complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluționarea cauzei *în ultimă instanță*, constatând că o problemă de drept, de care depinde soluționarea cauzei respective, nu a fost dezlegată unitar în practica instanțelor, va putea solicita secției corespunzătoare a Înaltei Curți de Casație și Justiție să pronunțe o hotărâre prin care să se dea o rezolvare de principiu problemei de drept cu care a fost sesizată.

Asupra sesizării, secția sau, după caz, secțiile se pronunță prin decizie, numai cu privire la problema de drept supusă dezlegării. Dezlegarea dată problemelor de drept este obligatorie pentru instanțe, inclusiv în cauza în legătură cu care s-a ridicat problema de drept, de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

6. Pentru durata procedurilor judiciare, culpa principală revine **puterii judecătorești**, particularizată în funcție de datele speței, dar și **puterii legislative**, având în vedere normele de procedură civilă inflexibile, de natură să prelungească soluționarea litigiilor, fie prin mecanismul casărilor succesive cu trimitere spre rejudecare, fie prin soluțiile de amânare/suspendare a judecării impuse de necesitatea respectării normelor de procedură. Totodată, a fost reținută în unele cauze și **puterea executivă**, pentru lipsa unui corp de experți judiciari independenți, bine pregătiți, suficient de numeroși și specializați.

³³ <http://www.scj.ro/Decizii%20SU/Respinse/decizie%20nr.33%202009%20r.htm>

<http://www.scj.ro/Decizii%20SU/Respinse/decizie%20nr.13%202009%20r.htm>

<http://www.scj.ro/Decizii%20SU/Respinse/decizie%20nr.30%202009%20r.htm>

<http://www.scj.ro/Decizii%20SU/Respinse/decizie%20nr.14%202009%20r.htm>

³⁴ Legea nr.134/2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 485 din 15 iulie 2010.

Statele părți ale Convenției au obligația pozitivă a de a asigura celeritatea procedurilor jurisdicționale, iar unele dintre acestea au prevăzut, cel puțin legislativ, o formă de remediu care să prevină posibilitatea prelungirii nejustificate a procesului sau să asigure un remediu eficient³⁵.

Chiar dacă instanța europeană a decis, prin hotărârea *Kudla împotriva Poloniei*, că statele au obligația de a adopta o procedură internă prin care să se poată sancționa la nivel intern depășirea duratei rezonabile a procedurilor, România nu a adoptat încă o astfel de lege.

În materie civilă, hotărârea din cauza *Străin și alții împotriva României*, din 21 iulie 2005, a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, în ce privește caracterul rezonabil al procedurii.

Au trecut 5 ani până când Ministerul Justiției a propus un proiect de lege vizând posibilitatea obținerii de despăgubiri în caz de constatare a nerespectării termenului rezonabil în soluționarea proceselor³⁶. Proiectul de lege, deși se dorește a fi un mijloc pentru a asigura termenul rezonabil de judecare a cauzelor, nu este însoțit de celelalte măsuri absolut necesare pentru a ajuta judecătoria în soluționarea proceselor: organizarea sistemului judiciar de o manieră astfel încât să facă față numărului crescând de cauze, respectiv reorganizarea în teritoriu a instanțelor, mărirea schemelor de personal la instanțele cu un volum crescut de activitate, cu luarea în considerare a studiilor efectuate de Consiliul Superior al Magistraturii privind volumul de muncă acceptabil pe judecător, adoptarea noilor coduri de procedură.

România este printre puținele state din Europa fără un astfel de cadru legislativ, așa cum reiese din studiul Comisiei de la Veneția pentru democrație prin drept³⁷.

Reglementările referitoare la accelerarea soluționării cauzelor sunt, în parte, promovate prin Noul Cod de procedură civilă³⁸.

Cartea a II-a, Titlul IV, art. 515 și urm. reglementează „contestația privind tergiversarea procesului”.

Astfel, oricare dintre părțile unui litigiu, precum și procurorul care participă la judecată, pot face contestație prin care, invocând încălcarea dreptului la soluționarea procesului într-un termen optim și previzibil, să solicite luarea măsurilor legale pentru ca această situație să fie înlăturată.

Contestația se poate face în următoarele cazuri: 1. când legea stabilește un termen de finalizare a unei proceduri, de pronunțare ori de motivare a unei hotărâri, însă acest termen s-a împlinit fără rezultat; 2. când instanța a stabilit un termen în care un participant la proces trebuia să îndeplinească un act de procedură, iar acest termen s-a împlinit, însă instanța nu a luat, față de cel care nu și-a îndeplinit obligația, măsurile prevăzute de lege; 3. când o persoană ori o autoritate care nu are calitatea de parte a fost obligată să comunice instanței, într-un anumit termen, un înscris sau date ori alte informații rezultate din evidențele ei și care erau necesare soluționării procesului, iar acest termen s-a împlinit, însă instanța nu a luat față de cel care nu și-a îndeplinit obligația, măsurile prevăzute de lege; 4. când instanța și-a nesocotit obligația de a soluționa cauza într-un termen optim și previzibil prin neluarea măsurilor stabilite de lege sau prin neîndeplinirea din oficiu, atunci când legea o impune, a unui act de procedură necesar soluționării cauzei, desi timpul scurs de la ultimul său act de procedură ar fi fost suficient pentru luarea măsurii sau îndeplinirea actului.

Instanța va soluționa plângerea în termen de 10 zile de la primirea dosarului, în complet format din 3 judecători. Judecata se face fără citarea părților, printr-o hotărâre care nu este supusă niciunei căi de atac, ce trebuie motivată în termen de 5 zile de la pronunțare. Dacă instanța găsește

³⁵ CEDO a considerat efectiv remediul polonez care permite justițiabilului să adreseze o plângere privind durata nerezonabilă a procedurii către instanța ierarhic superioară, competentă să impună instanței pe rolul căreia se află cauza să ia anumite măsuri în interiorul unui anumit termen (*Michalak c. Poloniei*, 1 februarie 2005).

³⁶ A se vedea www.just.ro/LinkClick.aspx?fileticket=TgjTn5n0vpQ%3D&tabid=1464

³⁷ A se vedea http://www.venice.coe.int/site/dynamics/N_Opinion_ef.asp?L=E&OID=316

³⁸ Legea nr. 134/2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 485 din 15 iulie 2010.

plângerea întemeiată, va dispune ca instanța care judecă procesul să îndeplinească actul de procedură sau să ia măsurile legale necesare, arătând care sunt acestea și stabilind, când este cazul, un termen pentru îndeplinirea lor.

Noul Cod de procedură civilă menține, limitat la o singură dată, posibilitatea trimiterii spre rejudecare, de către instanța de apel, însă păstrează formularea actuală a textului de lege, în definirea situațiilor ce permit trimiterea, deși acest text a fost criticat pentru formularea sa largă, ce permite interpretări prea extensive din partea instanțelor (art. 474 din Legea nr. 134/2010). În cazul recursului, proiectul nu mai limitează numărul casărilor cu trimitere spre rejudecare (art. 492 din Legea nr. 134/2010).

Deși, în cauza *Cârjan împotriva României*, hotărârea din 25 ianuarie 2007, s-a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, sub aspectul termenului rezonabil, întrucât, pe rolul instanțelor române, cererea a rămas nesoluționată în jur de patru ani în primă instanță, din pricina conflictului negativ de competență, a lipsei de sârguință din partea experților și autorităților administrative în a oferi documentele solicitate de instanță, *nu există vreun progres în crearea unui corp de experți în număr suficient³⁹ și cu pregătire de calitate.*

În cauza *Ciovică împotriva României*, hotărârea din 31 martie 2009, s-a reținut că, după reluarea judecării, procedura principală s-a prelungit de patru ori, pentru aproximativ doi ani (din 3 iunie 1999 până în 13 aprilie 2000 și din 19 octombrie 2000 până la 21 iunie 2001), ca urmare a citării părților nelegal îndeplinite.

În plus, Curtea Supremă de Justiție a fixat termenele de judecată la intervale foarte lungi de timp, de la patru la șapte luni, pronunțând decizia la aproape trei ani de la data sesizării, iar Guvernul nu a furnizat nicio explicație pentru această întârziere, care apare în mod vădit excesivă.

Curtea Europeană a reținut două aspecte esențiale pentru reforma sistemului judiciar din România în cauza *Ciovică împotriva României*, din 31 martie 2009.

În ceea ce privește suspendarea judecării⁴⁰, Curtea a reiterat că, în timp ce art. 6 din Convenție presupune celeritatea procedurilor judiciare, tot acesta consacră și principiul, mai general, al bunei administrări a justiției (*Boddaert c. Belgiei*, par. 39).

Curtea a respins argumentul Guvernului cu privire la volumul imens de muncă din cea mai înaltă jurisdicție română, de care nu au fost afectați decât foarte puțini judecători. Chiar presupunând că a fost o situație de lipsă de personal în această instanță, Curtea a amintit că art. 6 din Convenție obligă statele contractante să organizeze instanțele, astfel încât să le permită să răspundă cerințelor din această dispoziție (*Süßmann c. Germaniei*, 16 septembrie 1996, par. 55).

Nici în prezent nu există, la nivelul tuturor instanțelor, posibilitatea constituirii dosarelor în forma electronică. De asemenea, lipsa de personal și condițiile necorespunzătoare de arhivare a dosarelor sunt probleme întâlnite în cea mai mare parte a instanțelor judecătorești interne.

În cauza *Parohia Greco-Catolică Sfântul Vasile Polonă împotriva României*, hotărârea din 7 aprilie 2009, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție privind termenul rezonabil de soluționare a cauzelor. Repetatele casări cu trimitere sunt determinate, în general, de erori comise de instanțele inferioare și denotă o deficiență în funcționarea sistemului judiciar. Reclamanta nu dispunea de un recurs efectiv, în sensul art. 13 din Convenție, care i-ar fi permis introducerea unei plângeri bazate pe durata procedurii.

³⁹ Pentru o situație concretă, <http://www.ziuaveche.ro/lumea-justitiei/singurul-expert-pe-voce-si-vorbire-din-romania-si-a-dat-demisia-din-inec>

⁴⁰ Textul art. 29 alin. 5 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale prevedea că „pe perioada soluționării excepției de neconstituționalitate judecarea cauzei se suspendă”. Acest text a determinat, în practică, invocarea abuzivă a excepției de neconstituționalitate, tocmai pentru a se tergiversa judecarea anumitor litigii, fiind un artificiu legislativ ce putea influența, deseori decisiv, respectarea unui termen rezonabil de soluționare a cauzelor. Alineatul 5 al articolului 29 a fost abrogat, potrivit Legii nr. 177/2010 pentru modificarea și completarea Legii nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a Codului de procedură civilă și a Codului de procedură penală al României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 672 din 4 octombrie 2010.

În cauză, **puterea judecătorească** este responsabilă, întrucât cauzele au rămas nesoluționate de-a lungul a 12 ani (cererea în evacuare), respectiv șase ani și zece luni (cererea în revendicare), pentru trei niveluri de jurisdicție (inclusiv Înalta Curte de Casație și Justiție), atitudine direct imputabilă judecătorilor cauzei.

Curtea a constatat că întârzierea procedurii a fost cauzată de casările și trimiterile succesive ale cauzei spre rejudecare. Astfel, cauza a fost trimisă de cinci ori în fața judecătoriei, a tribunalului sau a Curții de Apel București, din mai multe motive: omiterea examinării unui capăt de cerere, lipsa motivării, constatări incorecte în ceea ce privește calitatea de a sta în justiție a reclamantei sau competența instanțelor de a se pronunța cu privire la acțiunea reclamantei. În afară de aceasta, trimiterea cauzei putea continua la infinit, întrucât nicio dispoziție legală nu putea să îi pună capăt. În această privință, Curtea a reamintit că, deși nu are competența de a analiza modalitatea în care instanțele naționale au interpretat și aplicat dreptul intern, ea a considerat, totuși, că respectivele casări cu trimitere sunt determinate, în general, de unele erori comise de instanțele inferioare (*Wierciszewska c. Poloniei*, 25 noiembrie 2003, par. 46), și că repetarea acestor casări denotă o deficiență în funcționarea sistemului judiciar (*Cârstea și Grecu c. României*, 15 iunie 2006, par. 42).

Înalta Curte de Casație și Justiție a fixat termenele de judecată la intervale foarte lungi de timp, a încuviințat șapte amânări ale cauzei la cererea părților, iar Curtea europeană a subliniat că, în decursul a peste șase ani, niciodată instanțele nu au examinat fondul cauzei, ci s-au limitat să respingă acțiunea, ca inadmisibilă, din diverse motive. De asemenea au fost soluționate de-a lungul unor perioade lungi de timp excepții de necompetență.

Puterea executivă și legislativă sunt responsabile pentru lipsa remediilor privind nerespectarea duratei rezonabile a proceselor. *Totodată, pentru a se justifica existența acestor remedii, este necesar a fi reorganizat sistemul judiciar, de o manieră care să permită aplicarea acestor remedii.* Adoptarea unei legi care să prevadă acțiuni în accelerarea procedurilor și acordarea de despăgubiri, fără reorganizarea sistemului judiciar, va avea drept consecință unică, încărcarea sistemului judiciar cu astfel de cereri și lipsa de eficiență a unor astfel de remedii.

În cauza **Parohia Greco-Catolică Sfântul Vasile Polonă împotriva României**, hotărârea din 7 aprilie 2009, în ceea ce privește cel de-al doilea argument indicat de Guvern, Curtea a evidențiat că, într-adevăr, Convenția este direct aplicabilă în România și prevalează asupra dispozițiilor de drept național care sunt contrare acesteia. Cu toate acestea, Curtea a observat că, în prezenta cauză, Guvernul nu a oferit niciun exemplu în care o persoană s-ar fi servit cu succes de Convenție, în fața unei autorități naționale, pentru obținerea accelerării examinării cauzei sale civile sau a acordării de daune-interese pentru o întârziere deja survenită. Această absență a jurisprudenței indică lipsa de certitudine, în practică, a acestui recurs teoretic. În plus, s-a reținut că există în continuare neclarități cu privire la autoritatea care trebuie sesizată, procedura care trebuie urmată și rezultatul unei asemenea proceduri. Prin urmare, Curtea a apreciat că o cerere întemeiată pe aplicabilitatea directă a Convenției în dreptul român nu poate avea gradul de certitudine juridică prevăzut pentru a putea constitui un recurs efectiv în sensul art. 13 din Convenție.

În concordanță cu jurisprudența CEDO, chiar *înainte de data pronunțării hotărârii Curții din 7 aprilie 2009*, unele instanțele române au pronunțat hotărâri prin care au stabilit că, deși Codul de procedură penală nu conține o dispoziție legală expresă prin care să reglementeze posibilitatea petentului nemulțumit de durata nerezonabilă a soluționării unei cauze, de a se adresa instanței cu o plângere de tergiversare, prin care să invoce în fața instanței încălcarea dreptului la judecarea cauzei într-un termen rezonabil, garantat de art. 6 par. 1 din Convenție, o astfel de plângere este admisibilă, în baza art. 13 din Convenția pentru apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului.

Spre exemplu, sentința penală nr. 207/24.03.2008 a Judecătoriei Sectorului 2 București, definitivă prin decizia nr. 790/R din 20.06.2008 a Tribunalului București, Secția a II-a penală, prin care s-a reținut că, deși o astfel de plângere nu poate fi întemeiată în drept pe dispozițiile art. 278¹

din Codul de procedură penală, în condițiile în care obiect al unei asemenea proceduri este doar soluția de netrimitere în judecată dispusă de procuror, până la adoptarea și de către legiuitorul național a unei dispoziții legale, prin intermediul căreia orice persoană al cărei drept la o durată rezonabilă a procedurii a fost încălcat să poată obține accelerarea procedurii, dacă aceasta este încă pendinte, și/sau repararea prejudiciului produs, instanța investită cu o plângere de tergiversare trebuie să o soluționeze pe fond, în baza art. 13 din Convenție⁴¹.

7. Îngrădirea liberului acces la justiție prin taxe judiciare de timbru și cauțiuni judiciare, precum și sub alte forme, a determinat pronunțarea de către instanța de la Strasbourg a mai multor hotărâri de condamnare.

Am reținut culpa **puterii legislative**, având în vedere legislația deficitară a taxelor judiciare de timbru, care prevedea un mecanism automat de calcul, de cele mai multe ori, în funcție de valoarea obiectului cererii, fără luarea în considerare a situației particulare a reclamantului, precum și din pricina nereglementării, în cauzele mai vechi, a unei căi de atac, prin intermediul căreia să se supună cenzurii instanțelor decizia organului administrativ cu privire la soluția asupra cererii de scutire a taxelor judiciare de timbru.

Puterea judecătorească își are propria vină, pentru neaprecierea faptului că imposibilitatea plății taxei judiciare de timbru în cazul particular al reclamanților constituie un obstacol de fapt în exercitarea dreptului de acces la instanță (*Airey c. Irlandei*).

Art. 1 coroborat cu art. 2 din Legea nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru, republicată, prevăd că acțiunile în justiție, al căror obiect este susceptibil de a fi evaluat pecuniar, sunt supuse unei taxe judiciare, în funcție de valoarea obiectului cererii, iar valoarea taxei este stabilită la o sumă fixă până la un anumit nivel, iar, peste acela, cu o valoare procentuală fixă din suma totală a obiectului cererii.

În reglementarea inițială, legea prevedea posibilitatea solicitării exonerării de obligația de plată a taxelor de timbru (sau a reducerii), printr-o cerere adresată Ministerului Finanțelor Publice, cu o procedură administrativă. Ulterior, cererea de scutire sau de reducere a cuantumului taxei de timbru a fost atribuită în competența instanțelor judecătorești, ca urmare a dispozițiilor din Legea nr. 195/2004 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 58/2003 privind modificarea și completarea Codului de procedură civilă.

În temeiul art. 18 din Legea nr. 195/2004, împotriva modului de stabilire a taxei judiciare de timbru se poate face cerere de reexaminare, la aceeași instanță, în termen de 3 zile de la data la care s-a stabilit taxa sau de la data comunicării sumei datorate. Cererea se soluționează în camera de consiliu de un alt complet, fără citarea părților, prin încheiere irevocabilă. În cazul admiterii integrale sau parțiale a cererii de reexaminare, taxa de timbru se restituie total ori, după caz, proporțional cu reducerea sumei contestate.

Astfel, mecanismul legal există, el trebuie doar utilizat în mod corespunzător.

8. În cauza *Lupaș și alții împotriva României*, hotărârea din 14 decembrie 2006, Curtea a indicat reglementarea expresă a regulilor acțiunii în revendicare în caz de coparticipare procesuală.

Art. 643 din Noul Cod civil⁴² prevede că fiecare coproprietar poate sta singur în justiție, indiferent de calitatea procesuală, în orice acțiune privitoare la coproprietate, inclusiv în cazul acțiunii în revendicare. Hotărârile judecătorești pronunțate în folosul coproprietății profită tuturor coproprietarilor. Hotărârile judecătorești potrivnice unui coproprietar nu sunt opozabile celorlalți coproprietari. Când acțiunea nu este introdusă de toți coproprietarii, pârâul poate cere instanței de judecată introducerea în cauză a celorlalți coproprietari, în calitate de reclamant, în termenul și condițiile prevăzute în Codul de procedură civilă pentru chemarea în judecată a altor persoane.

⁴¹A se vedea **Amalia Andone–Bontaș**, *Plângerea împotriva actelor și măsurilor procurorului*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 68 – 71.

⁴² Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009.

9. În cauza *Albina împotriva României*, hotărârea din 28 aprilie 2005⁴³, Curtea a constatat **omisiunea instanței de recurs de a răspunde argumentelor invocate de reclamant în recurs**, dar și faptul că nici nu s-a indicat în considerente că instanța de control judiciar și-ar fi însușit motivele prezentate de către instanțele inferioare.

Pentru toate aceste tipuri de condamnări, autoritatea potențial responsabilă este **puterea judecătorească**, deoarece dreptul reclamantului la un proces echitabil în fața unei instanțe nu este efectiv, câtă vreme apărările și observațiile pe care le-a invocat în susținerea dreptului său dedus judecății nu au fost analizate de completul de judecată.

Motivarea este necesară pentru ca hotărârea să fie înțeleasă de părți și pentru a permite instanțelor superioare, în cazul în care hotărârea este susceptibilă de a fi supusă căilor de atac, să cenzureze eventualele contradicții. Instanțele judecătorești chemate să tranșeze un litigiu trebuie să motiveze soluția adoptată, care se bucură de prezumția că reprezintă adevărul.

10. Atingerile aduse art. 8 din Convenție. Pentru acest tip de condamnări, răspunderea revine, concurrent, **puterii judecătorești** (de regulă, pentru greșita aplicare a dispozițiilor Convenției de la Haga) și **puterii executive**, prin intermediul Ministerului Justiției, ca autoritate centrală de aplicare a Convenției de la Haga.

În cauza *Codarcea împotriva României*, hotărârea din 2 iunie 2009, Curtea a observat că instanțele naționale au refuzat să angajeze răspunderea spitalului ca parte responsabilă civilmente, pe motiv că nu intra sub incidența art.1000 alin. 3 din Codul civil, care reglementa răspunderea autorului pentru actele prepusului său. Astfel, acestea au privat-o pe reclamantă de o protecție juridică eficientă a integrității sale fizice. În această privință, Curtea a luat act de faptul că mare parte din jurisprudența celor mai înalte instanțe ale țării și din doctrină erau favorabile aplicării răspunderii pentru faptele comise de alții în cazul spitalelor, pentru faptele comise de medicii pe care îi angajau.

Curtea a constatat cu regret că, până la data pronunțării hotărârii, reclamanta nu a primit suma care i-a fost acordată cu titlu de prejudiciu moral. În această privință, la câteva zile de la obligarea la despăgubiri în favoarea reclamantei, medicul a pierdut proprietatea bunurilor, devenind astfel insolubil, ceea ce i-a permis să nu își îndeplinească obligațiile față de reclamantă. De altfel, faptul că procedura a durat aproape zece ani, din cauza pasivității autorităților judiciare, nu putea decât să descurajeze reclamanta să întreprindă noi demersuri pentru a se împotrivi acestei situații.

Curtea a luat act de faptul că, pentru reclamantă, consecințele insolabilității medicului au fost agravate de absența, în dreptul român și la momentul faptelor, a unui mecanism de asigurare de răspundere profesională a medicilor. Cu privire la acest aspect, Curtea a luat act de faptul că dreptul intern relevant a evoluat de atunci, impunându-le medicilor obligația de a încheia o asigurare de răspundere civilă profesională. Totuși, aceste modificări nu se aplicau retroactiv situației reclamantei.

În cauza *Amănalăchioai împotriva României*, hotărârea din 26 mai 2009, sunt responsabile, în primul rând, **autoritățile judiciare**, care erau obligate să ia sau să determine luarea tuturor măsurilor provizorii, **inclusiv cele extrajudiciare, prin executorul judecătoresc**, care ar fi putut ajuta la "prevenirea de noi pericole pentru copil sau de pagube pentru părțile interesate". Cu toate acestea, autoritățile nu au luat nicio astfel de măsură. Autoritățile nu și-au respectat toate obligațiile ce le reveneau în temeiul art. 8 din Convenție. Ordonanța președințială nu a fost executată, deși a avut loc o tentativă de executare a ordonanței de către executorul judecătoresc. Acesta nu și-a îndeplinit ulterior obligația de a lua toate măsurile pentru executare, limitându-se să constate refuzul bunicilor de a înapoia minora, pe motiv că au sesizat tribunalul cu o acțiune în încredințare. Autorităților locale din localitatea bunicilor le revine o parte din răspundere, pentru că nu și-au îndeplinit obligațiile a sprijini executarea sentinței judecătorești, și acționând dimpotrivă, în contra

⁴³ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1049 din 25 noiembrie 2005.

drepturilor părintești ale tatălui prin depunerea la dosarul având ca obiect acțiunea de înapoiere a minorei pe fond, în fața tribunalului, a unei anchete sociale în sprijinul bunicii fără ca aceasta să fi fost ordonată de instanță.

Curtea a notat că tentativele reclamantului pentru a-i constrânge pe bunici la executarea ordonanței președințiale cu ajutorul executorului judecătoresc și pe calea penală au fost în van, cauza principală fiind atitudinea puțin activă a autorităților competente. Autoritățile penale au emis decizia lor definitivă la doi ani și jumătate după depunerea plângerii de către reclamant.

În plus, autoritățile specializate în protecția drepturilor copilului nu au reușit să coopereze în mod eficient. Prin urmare, Curtea a estimat că autoritățile naționale nu au acționat diligent, astfel că au favorizat prin comportamentul lor integrarea minorei în noul mediu, și, astfel, au contribuit decisiv la consolidarea unei situații de fapt contrare dreptului reclamantului protejat prin art. 8 din Convenție.

Puterea legislativă își are propria culpă, deoarece, deși a adoptat Legea nr. 272/2004 privind protecția drepturilor copilului, nu a asigurat același nivel de protecție până la momentul anului 2004.

Mai mult, Curtea a notat că *art. 103 din Codul familiei conferă instanțelor naționale o marjă de apreciere fără a fi indicate cu suficientă precizie și claritate cazurile și limitele de exercitare*, ținând cont de scopul legitim al măsurii. Dacă este incontestabil că noțiunea de interes superior al copilului este foarte complexă, nu este mai puțin adevărat că, în conținutul său, acest articol nu prevede, atunci când se ia o astfel de măsură, garanții pentru a proteja drepturile principale ale părților din cauză, ale părinților și copilului contra arbitrarului. Aceste garanții au fost prevăzute prin Legea nr. 272/2004, sarcina asigurării unei protecții efective a drepturilor copilului revenind actualmente în sarcina instanțelor și a autorităților executive.

În plan central, în această cauză, puterea judecătorească este puterea responsabilă. Curtea a observat că decizia judecătorească din 20 iunie 2003 a Curții Supreme era întemeiată, în drept, pe dispozițiile art. 103 din Codul familiei, conform căruia instanța poate să nu ordone înapoierea minorului persoanelor care exercită drepturile părintești, pentru a da prioritate interesului superior al copilului.

Curtea Supremă, prin decizia sa, a prelungit perioada în care reclamantul era lipsit de o relație efectivă cu fiica sa, fapt de natură să prejudicieze și mai grav situația acestuia, prin trecerea timpului.

Sunt totodată responsabile instanțele judecătorești, deoarece au luat decizii contradictorii, pronunțându-se diferit asupra aceluiași aspect, anume dacă reclamantul consimțise să lase minora definitiv la bunici sau numai pe perioada vacanțelor.

Curtea a amintit, de asemenea, că în cauzele privind înapoierea minorilor, caracterul adecvat al unei măsuri se judecă după rapiditatea cu care este pusă în aplicare (*Ignaccolo-Zenide c. României*, par. 102). Asupra acestui aspect, s-a reținut că, deși reclamantul a formulat cererea de ordonanță președințială la 7 ianuarie 2001, ea nu a fost examinată de instanțe decât la 1 martie și 20 aprilie 2001, la 10 săptămâni după refuzul bunicii de înapoiere a copilului și depunerea cererii de către reclamant.

Refuzul unor instanțe, pe de o parte, de a permite înapoierea minorului, și aprecierea de către alte instanțe, pe de altă parte, că afecțiunea existentă între copil și bunici nu era suficientă prin ea însăși să justifice separarea unui părinte de copilul său, a cauzat o practică a instanțelor care a afectat previzibilitatea acțiunii reclamantului care viza înapoierea copilului. Prin urmare, instanțele nu au respectat principiul esențial al soluționării cu maximă rapiditate a acestei cauze și au luat decizii contradictorii asupra aceluiași aspect.

În cazul în care instanțele ar fi asigurat prioritatea drepturilor părintești ale tatălui în mod constant pe parcursul procedurilor judiciare, nu ar mai fi contribuit la prelungirea perioadei în care tatăl a stat despărțit de fiica sa.

Totodată, Curtea a constatat, că în nicio etapă a procedurii, instanțele nu au considerat necesar a solicita un raport specializat asupra stării psihologice a tatălui și copilului, asupra raporturilor existente între aceștia sau, ținând cont de vârsta mică a copilului, asupra influențelor pe care mediul în mijlocul căruia trăiește minora ar putea exercita asupra acesteia.

Instanțele naționale nu au examinat niciun moment posibilitatea pentru reclamant de a exercita de o manieră efectivă drepturile sale părintești din care nu fusese decăzut. Reclamantul nu a avut câștig de cauză în încercarea sa de a obține înapoierea copilului, în ciuda faptului că exercita, fără a fi considerat de o nedemnitate excepțională, drepturile părintești.

Se reține că imposibilitatea de a o înapoia pe minoră tatălui său, la nivelul anului 2003 și, ulterior, la nivelul anului 2006, se datorează constatării că o astfel de măsură ar provoca ruptura minorei de mediul în care se adaptase, însă această situație este tocmai rezultatul acțiunii/inacțiunii autorităților statului.

În cauza *Lafargue împotriva României*, hotărârea din 13 iulie 2006, autorități potențial responsabile sunt: **puterea executivă**, prin aceea că o măsură adecvată nu a fost luată de către autorități pentru a crea condițiile necesare executării deciziei pronunțate de instanță privind dreptul reclamantului de a-și vizita copilul - de exemplu, măsuri pregătitoare pentru exercitarea dreptului de vizită, dar și **puterea executivă**, prin intermediul Ministerului Justiției, ca autoritate centrală de aplicare a Convenției de la Haga.

Parlamentul a adoptat Legea nr. 369/2004 privind aplicarea Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la Haga, la 25 octombrie 1980, prin care Ministerul Justiției este desemnat autoritatea centrală din România pentru aducerea la îndeplinire a obligațiilor stabilite prin Convenție. În cazul în care demersurile de soluționare amiabilă a cererii nu dau rezultat, autoritatea centrală română are obligația de a lua măsurile necesare în vederea punerii în executare silită a dreptului de vizitare, la cererea expresă a titularului dreptului. În cazul în care copilul la care se referă cererea privind exercitarea dreptului de vizitare refuză constant contactul cu unul dintre părinți sau manifestă sentimente de aversiune față de acesta, instanța poate dispune, în funcție de vârsta copilului, ca acesta să urmeze un tratament de consiliere psihologică, pe o durată ce nu poate depăși trei luni. Cererea poate fi formulată oricând după sesizarea autorității centrale române cu o cerere privind exercitarea dreptului de vizitare, de către oricare dintre părinți, de către persoana căreia îi este încredințat copilul sau de către autoritatea centrală română.

În cauza *Iosub Caras împotriva României*, hotărârea din 27 iulie 2006, **puterea executivă** poartă răspunderea, prin comportamentul deficitar al Ministerului Justiției, ca Autoritate Centrală de aplicare a Convenției de la Haga. Prin omisiunea de a informa instanțele de divorț despre existența procesului bazat pe Convenția de la Haga, autoritățile, și mai ales Ministerul Justiției, au lipsit Convenția de la Haga de însuși scopul acesteia, adică acela de a preveni luarea unei decizii în statul unde este reținut copilul cu privire la fondul drepturilor legate de încredințarea acestuia.

Abia după aceste condamnări, studierea Convenției de la Haga a fost introdusă în programa formării inițiale a auditorilor de justiție din cadrul Institutului Național al Magistraturii.

În cauza *Dinu împotriva României și Franței*, hotărârea din 4 noiembrie 2008, responsabilitatea aparține exclusiv **puterii executive**, deoarece au existat întârzieri în transmiterea corespondenței, imputabile Ministerului Justiției, care nu a depus eforturile necesare pentru executarea deciziilor judiciare favorabile reclamantei într-un stat străin, conform Convenției de la New York.

În cauza *Tătar împotriva României*, hotărârea din 27 ianuarie 2009, s-a reținut încălcarea obligațiilor pozitive impuse de art. 8 din Convenție pentru respectarea **dreptului la un mediu sănătos** prin neefectuarea în prealabil a unor studii și analize referitoare la riscul pe care activitatea industrială de exploatare a minereurilor prin utilizarea cianurilor de sodiu le-ar putea avea asupra mediului și sănătății reclamanților; pentru neorganizarea unor dezbateri publice și neinformarea persoanelor interesate asupra acestor riscuri; pentru neîndeplinirea, după procedura accidentului ecologic din ianuarie 2000 de la Baia Mare, a obligațiilor de a lua toate măsurile necesare de prevenire pe viitor a unor astfel de evenimente, pentru menținerea reclamanților într-o stare de

angoasă, în absența furnizării informațiilor relevante cu privire la riscurile accidentului ecologic asupra mediului și a stării lor de sănătate.

Responsabilă este **puterea executivă**, având în vedere neîndeplinirea obligației de a evalua în prealabil și în mod satisfăcător riscurile eventuale ale activității industriale în cauză asupra mediului, de a lua măsurile corespunzătoare care să protejeze dreptul la un mediu sănătos⁴⁴. Astfel, statul, prin reprezentanții săi, a acordat autorizația de mediu și de funcționare a exploatării miniere în absența unor studii certe care să indice cu precizie că tehnologia utilizată nu aduce atingere mediului și sănătății oamenilor; pentru autorizarea planurilor de construcție inadecvate și neadaptate la condițiile climatice specifice ale regiunii și pentru o monitorizare defectuoasă a amenajării iazurilor, a funcționării tehnologiei folosite; pentru neinformarea locuitorilor din Baia Mare despre impactul probabil negativ al acestei activități de exploatare asupra calității vieții lor și a faunei și florei înconjurătoare, în ciuda concluziilor din raportul de mediu realizat în 1993, pentru neorganizarea unor dezbateri publice în care să fie implicată întreaga comunitate locală potențial afectată de activitatea economică în cauză; pentru neluarea tuturor măsurilor de precauție pentru a preveni accidentul ecologic din ianuarie 2000, mai ales că s-a dovedit ulterior faptul că activitatea de exploatare din 1999 a fost una intensă, cu depășirea capacității de producție a societății Aurul S.A.; autorizarea în continuare a activității industriale vătămătoare după producerea accidentului ecologic din ianuarie 2000, cu neluarea în considerare a concluziilor rapoartelor efectuate pe această temă și pentru neinformarea publicului cu privire la consecințele negative pe care evenimentul din ianuarie 2000 le-a avut asupra stării de sănătate a reclamantilor.

Curtea arată că, atât cadrul legislativ intern, cât și cel internațional la care România era parte, s-au dovedit insuficiente pentru a preveni o situație cu consecințe grave asupra mediului și populației, iar statul pârât nu și-a îndeplinit obligația de a evalua în prealabil și în mod satisfăcător riscurile eventuale ale activității în cauză și de a lua măsurile corespunzătoare care să protejeze dreptul reclamantilor la un mediu sănătos.

În același context al importanței dreptului de acces la informații în materie de mediu, Curtea a subliniat și documentele internaționale la care România era parte, respectiv Convenția de la Aarhus din 25 iunie 1998 și Rezoluția nr. 1430/2005 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind riscurile industriale, care consolidează, printre altele, obligația statelor de a îmbunătăți difuzarea informațiilor în acest domeniu.

Analiza Curții a avut în vedere comportamentul autorităților și după producerea accidentului ecologic din ianuarie 2000, în contextul în care activitatea industrială în cauză nu a fost oprită de către autorități. Pasivitatea autorităților competente, care nu au oferit populației interesate informații suficiente cu privire la consecințele trecute, prezente și viitoare ale accidentului ecologic asupra sănătății lor și asupra mediului, cu privire la măsurile de prevenire pe viitor a unor astfel de evenimente, a accentuat starea de angoasă și de incertitudine în care locuitorii orașului Baia Mare trăiau. Mai mult, primul reclamant a efectuat, fără succes, numeroase demersuri de natură administrativă și penală pentru a cunoaște riscurile potențiale ca urmare a accidentului ecologic din ianuarie 2000, la care erau expuși el și familia sa, și pentru a fi sancționați cei răspunzători de acest incident.

11. Alte condamnări

În cauza *Burghilea împotriva României*, hotărârea din 27 ianuarie 2009⁴⁵, s-a constatat încălcarea art. 1 din Primul Protocol Adițional la Convenție. Exproprierea formală a terenului reclamantei pentru construirea unei hidrocentrale, nerespectarea prevederilor Legii nr. 33/1994 și neacordarea unei juste și prealabile despăgubiri nu este o situație "previzibilă" în sensul Convenției.

⁴⁴ A se vedea **Dinah L. Shelton**, *Human rights - environmental harm - precautionary principle - causation - just satisfaction*, *The American Journal of International Law*, vol. 104, p. 248 și urm.

⁴⁵ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 736 din 29 octombrie 2009.

Autoritatea potențial responsabilă este **puterea executivă**, în subordinea căreia, la momentul faptelor se afla societatea H., pentru că a ocupat, defrișat și inundat terenul reclamantei în vederea construirii unei hidrocentrale, fără a recurge la procedura exproprierii prevăzută de Legea nr. 33/1994 și pentru neacordarea unei juste și prealabile despăgubiri reclamantei.

Exproprierea de fapt este destul de greu compatibilă cu dispozițiile convenționale care protejează dreptul de proprietate⁴⁶. Situațiile care pot fi calificate ca o formă de expropriere de fapt sunt ignorate în legislația românească, iar unicul remediu, în aceste condiții, rămâne o *modificare a legislației cu privire la exproprierea pentru cauză de utilitate publică*, astfel încât aceasta să permită o procedură prin care o persoană care se află în fața unei exproprieri de fapt să poată să obțină obligarea autorităților de a declanșa procedura de expropriere și de a cumpăra bunul ce este folosit în folosul comunității.

B. Analiza sintetică a hotărârilor în materie penală

În materie penală, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea unui spectru extrem de generos de drepturi și libertăți fundamentale consacrate de Convenția europeană, pronunțând, în perioada 1994-2009, condamnarea României într-un număr de 100 de cauze, dintre cele 114 aduse în fața instanței de la Strasbourg.

Cele mai frecvente condamnări s-au axat pe încălcarea art. 3, art. 5, art. 6, art. 8 și art. 10 din Convenție. Acestea nu sunt însă singurele, fiind aduse spre analiza Curții, cu consecința constatării atingerii aduse și altor drepturi și libertăți, dintre cele conferite de: art. 2; art. 7; art. 13, singur sau coroborat cu art. 8 și cu art. 3; art. 14 combinat cu art. 3, art. 6, art. 8 și art. 13; art. 34 din Convenție; art. 1 și 2 din Protocolul nr. 7; art. 2 din Protocolul nr. 4 și art. 3 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție.

1. În dimensiunea materială a **art. 3 din Convenție**⁴⁷, Curtea a constatat încălcarea acestui articol, în majoritatea situațiilor, din cauza nerespectării obligației negative, prin supunerea persoanelor aflate în stare de detenție la tratamente incompatibile cu acest articol din partea agenților statului (cauzele *Barbu Anghelescu, Bursuc, Cobzaru, Stoica, Georgescu, Lupașcu, Niță, Rupa, Toma, Olteanu, Damian Burueană și Damian, Tănase*), dar și încălcarea obligației pozitive de protejare a integrității fizice și morale a acestor persoane, în acest ultim caz prin lipsa de acțiune a agenților de poliție în fața agresiunilor exercitate de particulari ori cazarea reclamantilor cu o sănătate fizică și psihică precară într-o celulă cu persoane deosebit de periculoase (cauzele *Iambor, Alexandru Marius Radu și Pantea*), sau cazarea lor în condiții de suprapopulare și insalubre (cauzele *Bragadireanu, Petrea, Brândușe, Măciucă, Artimenco, Viorel Burzo, Marian Stoicescu și Eugen Gabriel Radu*). O interpretare inedită a obligației negative a autorităților naționale este oferită de Curte în cauza *Moldovan și alții împotriva României*, odată cu afirmarea încălcării art. 3 din Convenție în partea sa materială, din cauza discriminării etnice pe care au trebuit să o suporte în mod public reclamantii, pornind de la modul de soluționare a petițiilor acestora de către autorități, precum și din cauza condițiilor locative pe care le-au îndurat.

⁴⁶ A se vedea **Radu Chiriță, Exproprierea de fapt. Un comentariu al hotărârii CEDO în cauza Burghilea c. România**, Studia Universitatis Babeș Bolyai nr. 2/2010, p. 73.

⁴⁷ Art. 3 din Convenție protejează drepturile legate nemijlocit de integritatea persoanei și de demnitatea umană, inclusiv a acuzatului. Dreptul instituit de art. 3 este unul absolut, întrucât nu este susceptibil de restricții și derogări, nici chiar în situațiile prevăzute de art. 15. În acest sens, necesitățile unei investigații și dificultățile inerente luptei contra infracționalității nu pot justifica limitarea protecției care trebuie acordată persoanelor, din perspectiva integrității lor fizice și psihice. Art. 3 impune statelor două categorii de obligații: o *obligație substanțială*, atât negativă – de a nu aplica tratamentele prohibite de art. 3 persoanelor aflate sub jurisdicția lor, cât și pozitivă – de a proteja integritatea fizică și psihică a persoanelor lipsite de libertate; o *obligație de procedură* în baza căreia, ori de câte ori o persoană pretinde în mod rezonabil că a fost victima unui tratament contrar art. 3, autoritățile naționale sunt ținute să efectueze o anchetă aprofundată și efectivă, menită să ducă la identificarea și sancționarea celor vinovați.

Potențiala responsabilitate pentru această stare de fapt aparține **puterii executive**, prin agenții de poliție, care nu au luat măsuri de protecție a integrității corporale a reclamantilor aflați în custodia lor; dimpotrivă, în multe cauze, au recurs ei înșiși la acte de violență fizică sau verbală împotriva acestora.

Totodată, pentru că au fost oferite persoanelor private de libertate condiții de detenție care contravin demnității umane, responsabilitatea aparține în egală măsură **puterii legislative și celei executive**, care nu au adoptat măsuri legislative și administrative menite să evite și să stopeze mai ales suprapopularea penitenciarelor. În acest sens, este surprinzător cum un act normativ, precum Legea nr. 23/1969, a fost menținut până în anul 2006, cu mici ajustări aduse în 2003, deși această lege nu prevedea, nici la modul declarativ, care sunt principiile care guvernează executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate. În același timp, executivul, deși cunoștea aceste exigențe și era pus în fața rapoartelor Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT), nu a gândit și nu a alocat fonduri suficiente cel puțin pentru construirea unor stabilimente penitenciare moderne. În orice caz, nici în prezent această problemă nu este pe deplin rezolvată, împărțirea regimurilor de detenție și adoptarea de către Ministerul Justiției a recentului Ordin nr. 433/C/2010 pentru aprobarea Normelor minime obligatorii privind condițiile de cazare a persoanelor private de libertate⁴⁸ au rezolvat doar parțial problema supraaglomerării penitenciarelor, dar nu au înlăturat-o definitiv, pentru acest deziderat fiind necesară construcția unor locații moderne care să corespundă cerințelor fixate de CPT.⁴⁹

În partea sa de procedură, în esență, două sunt cauzele care au generat atingerea adusă din partea autorităților române art. 3 din Convenție: lipsa independenței persoanelor competente să desfășoare ancheta față de persoanele implicate în evenimente (*Barbu Anghelescu, Bursuc, Melinte și Niță*) și tratarea cu superficialitate a afirmațiilor reclamantilor care au susținut în mod rezonabil că au fost supuși unor rele tratamente (*Filip, Dumitru Popescu nr. 1, Macovei și alții, Cobzaru, Hussain, Stoica, Georgescu, Lupașcu, Niță, Rupa, L.Z., Toma, Olteanu, Damian Burueană și Damian, Bolovan*).

Puterii legislative îi aparține responsabilitatea pentru absența unui cadru legal adecvat care să reformeze statului cadrelor de poliție și, după caz, a cadrelor penitenciare, astfel încât să garanteze independența funcțională a procurorilor care instrumentează eventualele plângeri penale împotriva acestora.

De asemenea, **Ministerul Public** a fost identificat ca fiind autoritatea potențial răspunzătoare pentru încălcarea art. 3 în dimensiunea sa procedurală, întrucât procurorii, sesizați cu plângeri formulate de către persoane care s-au considerat victime ale relelor tratamente aplicate de agenții statului, deși aveau obligația potrivit legii să strângă toate probele necesare aflării adevărului, nu au efectuat anchete aprofundate și efective apte să ducă la identificarea și condamnarea responsabililor.

2. Pentru nesocotirea art. 5 par. 1 din Convenție⁵⁰ în toate aceste cauze, în cuprinsul studiului am identificat responsabilitatea, după caz, a **Ministerului Public și a instanțelor de**

⁴⁸ Publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 103 din 15 februarie 2010.

⁴⁹ În literatura de specialitate, se arată că nu există o strategie la nivel național privind integrarea condamnaților la pedeapsa detențiunii pe viață sau la pedepse cu închisoarea de lungă durată, potrivit Recomandării (2003) 23 a Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei cu privire la managementul de către administrația penitenciară a condamnaților pe viață și celor pe termen lung. A se vedea **Mihail Udroidu, Ovidiu Predescu, Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Tratat**, Ed. All Beck, București, 2008, p. 380.

⁵⁰ Art. 5 din Convenție consacră dreptul la libertate și siguranță și are ca scop protejarea libertății fizice a individului împotriva oricărei arestări sau detenții arbitrare. Deși are un caracter fundamental și inalienabil, dreptul la libertate și siguranță nu este unul absolut, el poate fi supus limitărilor și de la acesta se poate deroga în cazurile prevăzute de art. 15. Art. 5 par. 1 enunță regula libertății persoanei, privarea de

judecatã, care au dispus asupra privãrii de libertate a reclamanților cu nesocotirea dreptului intern în materie, iar pentru insuficienta claritate a normelor naționale care reglementau procedura menținerii măsurii arestãrii preventive în cursul judecãții, rãspunderea aparține și **legislativului**, care nu a adaptat legea, decãt foarte târziu, abia în 2003, textului Constituției și interpretãrilor aduse de Curtea Constituționalã încã din 1997. Prin aceastã întãrziere a determinat practici, pe de o parte, neunitare, întrucãt a obligat instanțele la gãsirea diverselor remedii procesuale, neprevãzute în dreptul pozitiv, iar, pe de altã parte, de multe ori, contrare dreptului prescris de art. 5 par. 1 din Convenția europeanã (cauzele *Konolos și Varga*).

Încãlcarea art. 5 par. 1 din Convenție a fost constatată și atunci când dreptul intern contravenea reglementãrilor internaționale ori nu oferea garanțiile impuse de acestea din urmã (cauzele *Hussain și Galliani*). Responsabilitatea în aceste situații este a puterii legislative, care nu a prevãzut un cadru legislativ adecvat care sã asigure persoanelor supuse unei mãsuri de îndepãrtare de pe teritoriul țãrii garanțiile minime împotriva arbitrariului autoritãților.

Asemenea garanții nu au fost instituite previzibil nici odatã cu intrarea în vigoare a Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 194/2002 privind regimul strãinilor în România, ceea ce a atras noi condamnãri ale statului român în fața judecãtorilor de la Strasbourg, de aceastã datã pe tãrãmul art. 1 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenție (cauzele *Lupșa și Kaya*). Abia prin Legea nr. 56/2007, regimul îndepãrtãrii strãinilor din România a primit în sfârșit o reglementare conformã cu imperatiile Convenției.

În par. 2-5, art. 5 conține o serie de garanții lãsate la îndemãna celui privat de libertate, prin intermediul cãrora acesta poate sã se apere în fața unei arestãri sau detenții arbitrare și sã-și redobãndeascã libertatea⁵¹.

Se impune ca temeiurile arestãrii sã fie menționate expres și analizate în concret, în mod amãnunțit, în funcție de specificul fiecãrei cauze, pentru a garanta în acest fel dreptul învinutului sau inculpatului sã le cunoacã și sã le combatã. Temeiurile arestãrii preventive nu pot sub nicio formã sã fie prezumate și nu se pot fundamenta pe simplele bãnuieli, presupuneri ale autoritãții judiciare, ci trebuie sã aibã la bazã un suport informațional adecvat, la care sã facã referire organul judiciar competent în actul de arestare preventivã și pe care sã-l examineze detaliat, pentru a da posibilitatea acuzatului sã se apere.

În ceea ce privește temeiul arestãrii preventive justificat de pericolul pentru ordinea publicã, întotdeauna controlul trebuie sã aibã loc periodic, sistematic, pentru cã, în fiecare cauzã în care este ținutã în stare de arest preventiv o persoanã, trebuie pericolul sã fie actual. Dacă la un moment dat nu mai este actual, judecãtorul trebuie sã ordone punerea în libertate a acuzatului.

Informarea asupra temeiurilor trebuie sã se facã de îndatã, respectiv în chiar momentul arestãrii. Informarea este o garanție a respectãrii dreptului la apãrare, de regulã informarea fãcându-se în prezența unui apãrãtor și întotdeauna ea se consemneazã într-un proces-verbal.

---

libertate având un caracter excepțional, iar excepțiile sunt expres și limitativ menționate în acest text. În acest fel, orice detenție autorizată de Convenție trebuie sã fie conformã normelor dreptului intern material și formal, care, la rândul lor, trebuie sã fie compatibile cu exigențele Convenției. În cazul în care o persoanã a fost privatã de libertate în alte forme și dupã o altã procedurã decãt cele prevãzute de regulile dreptului național, are loc o încãlcare a art. 5 par. 1 din Convenție și, în cazul României, aceasta a fost constatată în cauzele *Pantea, Filip, Konolos, Varga, Calmanovici, Rupa, Rãducu și Irinel Popa și alții*.

⁵¹ Astfel, art. 5 par. 2 din Convenție prevede dreptul oricãrei persoane de a fi informatã, în cel mai scurt timp, în mod detaliat și într-o limbã pe care o înțelege cu privire la motivele arestãrii și acuzațiile ce i se aduc. În realitate, de regulã, acuzația penalã nu este formulatã în acest moment, de aceea informarea poartã doar în ceea ce privește motivele de fapt și de drept ale arestãrii. Motive de fapt sunt faptele, împrejurãrile de fapt care au atras luarea acestei mãsuri (temeiurile arestãrii). Este necesar ca autoritatea judiciarã competentã sã indice probele sau informațiile din care rezultã bãnuiala cu privire la sãvârșirea unei infracțiuni, motivele de drept - încadrarea juridicã a faptei și textele de procedurã pe care se întemeiazã arestarea.

Informarea nu privește și arestarea în baza unei hotărâri de condamnare, întrucât în această ipoteză cel condamnat a luat cunoștință de motivele arestării cu ocazia judecării.

Deși nemotivarea dispozițiilor privind arestarea preventivă a unei persoane se analizează cu prioritate prin raportare la art.5 par. 2, în cazul României, absența motivării, ori motivarea insuficientă a dus la constatarea încălcării art. 5 par. 1 sau 3 din Convenție.

În lumina art. 5 par. 3, cel arestat trebuie să fie prezentat imediat în fața unui judecător sau a altui magistrat abilitat să exercite atribuții judiciare și are dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil sau eliberat în cursul procedurii. Autoritatea judiciară competentă poate supune punerea în libertate unor garanții procesuale pentru a împiedica sustragerea de la urmărire, judecată sau executarea pedepsei⁵².

În viziunea Curții Europene, noțiunile de judecător și magistrat abilitat să exercite atribuții judiciare sunt reglementate în termeni similari, fiind menționate în aceeași frază. Curtea Europeană a recunoscut existența unei analogii între judecător și magistrat abilitat să exercite atribuții judiciare, fără de care prezența cuvântului "alt" nu s-ar mai justifica. De aceea, din practica recentă a Curții rezultă că pentru a fi în prezența unui magistrat abilitat în sensul art. 5 par. 3, trebuie întrunite cumulativ următoarele condiții: magistratul să exercite atribuții judiciare; atribuțiile exercitate să fie în conformitate cu legea; magistratul să fie independent și imparțial. Prima și a treia condiție sunt discutabile pentru **procurorul român**, deoarece Curtea Europeană a decis că atribuțiile judiciare trebuie să permită magistratului să hotărască punerea în libertate a unei persoane arestate, atunci când nu sunt întrunite condițiile detenției, fără acordul vreunui organ ierarhic superior. Totodată luarea măsurii arestării preventive impune organului judiciar obligativitatea ascultării persoanei acuzate în prezența unui apărător pentru a da posibilitatea acestuia și apărătorului să-și expună argumentele în combaterea luării măsurii detenției sau a menținerea ei. Ca atare, aceasta presupune o procedură cu caracter jurisdicțional, improprie procurorului.

Ministerul Public nu poate fi considerat independent, pentru că, în România, procurorul își exercită atribuțiile sub autoritatea ministrului justiției.

Procurorul român nu poate fi considerat independent nici în raporturile cu părțile procesului penal, pentru că procurorul, după începerea procesului penal, efectuează urmărire penală proprie sau supraveghează urmărirea penală, pune în mișcare acțiunea penală și dispune trimiterea în judecată a inculpatului. În faza de judecată, intervine în calitate de reprezentant al acuzării și susține funcția procesuală a acuzării. Este indiferent, după cum rezultă din jurisprudența Curții Europene, că, potrivit legii, procurorul este obligat să acționeze cu imparțialitate, că, în activitatea de urmărire penală, are obligația să adune probe atât în favoarea, cât și în defavoarea învinutului sau inculpatului. De asemenea, este indiferentă calificarea dată de legea națională procurorului, de a fi sau nu parte în procesul penal, dreptul penal european operând cu concepte autonome, considerând astfel organul de acuzare ca fiind una din părțile procesului penal. În acest sens, a statuat Curtea Europeană pentru prima dată în cazul României în *Vasilescu* (hotărârea din 22 mai 1998).

Absența până în 2003, în dreptul pozitiv, a unei dispoziții care să impună procurorului aducerea de îndată a celui arestat preventiv în fața unui judecător a atras până în 2009 condamnarea statului român în cauzele *Pantea, Năstase-Silivestru, Samoilă și Cionca, Lăpușan, Rupa, Toma, Tiron, Viorel Burzo, Stoican și Irinel Popa și alții*.

⁵² Art. 5 par. 3 din Convenție are în vedere situația în care măsura arestării este dispusă de un polițist sau de un alt organ administrativ, deoarece atunci când arestarea este dispusă de un judecător sau de un alt magistrat abilitat să exercite funcții judiciare, se prezumă că a avut loc un control al legalității chiar cu ocazia luării măsurii, controlul fiind astfel încorporat, nu mai este necesar unul separat, din oficiu.

Textul instituie un control automat și obligatoriu al autorităților judiciare competente, având o natură jurisdicțională, asupra legalității măsurii arestării preventive. Acest control are loc de regulă în toate cazurile, chiar dacă cel arestat s-ar opune.

Pentru aceste condamnări, **puterea legislativă** este responsabilă întrucât nu a luat, decât cu mare întârziere, măsurile legislative adecvate care să impună procurorului aducerea de îndată în fața unui judecător a persoanelor arestate preventiv.

În orice caz, pronunțarea Curții Europene în cauza *Pantea* a atras o schimbare radicală a legislației naționale în materia procedurii arestării preventive. Astfel, prin Legea nr. 281/2003, au fost modificate dispozițiile Codului de procedură penală relative la luarea măsurii arestării preventive, inițial arestarea provizorie putând fi dispusă de procuror, cu obligativitatea prezentării celui arestat în maxim 3 zile în fața unui judecător care să dispună asupra arestării preventive. Ulterior și aceste prevederi au suferit modificări, fiind definitiv luată din competența procurorului posibilitatea de a dispune asupra luării măsurii privative de libertate, care cade în atribuțiile exclusive ale judecătorului, căruia procurorul trebuie să se adreseze cu propunere motivată de luare a măsurii arestării preventive a învinutului sau inculpatului, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 143 C.pr.pen. și există probe din care să rezulte incidența în cauză a vreunuia din cazurile prev. de art. 148 C.pr.pen. și numai după ascultarea persoanei vizate.

Revenind la conținutul art. 5 par. 3 din Convenție, controlul asupra legalității arestării preventive trebuie însoțit de verificarea periodică a rațiunilor care au argumentat luarea măsurii arestării preventive, precum și de dreptul acuzatului de a fi judecat într-un termen rezonabil sau de a fi liberat în cursul procedurii⁵³.

Luarea și menținerea unei persoane în arest preventiv doar apelând la o motivare stereotip, fără ca procurorul sau, după caz, instanțele de judecată să ofere argumente convingătoare ale acestei măsuri și, în anumite cazuri, fără să analizeze în mod individual situația și apărările reclamantilor, au atras constatarea încălcării art. 5 par. 3 din Convenție când în discuție a fost prelungirea sau menținerea stării de arest preventiv (cauzele *Tarău, Mihuță, Tiron, Tănase, Stoican și Irinel Popa și alții*), dar și a art. 5 par. 1 din Convenție, dacă omisiunea motivării a vizat luarea măsurii arestării preventive (cauzele *Pantea, Tase, Calmanovici și Irinel Popa și alții*). Responsabilitatea acestor condamnări aparține **Ministerului Public sau instanțelor de judecată**, chemate la vremea faptelor să dispună asupra măsurii arestării preventive a învinuților sau inculpaților.

În temeiul art. 5 par. 4, orice persoană arestată are dreptul de a declara recurs în fața unui tribunal independent și imparțial care va statua în cel mai scurt timp, având posibilitatea de a dispune punerea în libertate a celui arestat, dacă arestarea este ilegală.

Recursul nu este o cale de atac, ci o plângere împotriva actului de arestare sub aspectul legalității, respectiv al condițiilor de formă și de fond prevăzute de dreptul internațional și cel intern, procedură (*habeas corpus*) care are originea în dreptul englez; de aceea, cu ocazia examinării legalității, trebuie observate și respectate toate cerințele de echitate din art. 6 par. 1 al Convenției.

Întârzierile nejustificate ale instanțelor de judecată în examinarea plângerilor reclamantilor vizând legalitatea măsurii arestării preventive ori, după caz, a internării medicale, omisiunea cercetării acestor plângeri sau cercetarea lor într-o procedură străină echității, precum și absența din dreptul pozitiv a unei căi de atac efective împotriva dispozițiilor privind menținerea măsurii arestării preventive în cursul judecății au determinat condamnarea României pentru încălcarea art. 5 par. 4 din Convenție în cauzele *Pantea, Samoilă și Cionca, Lăpușan, Toma, Tarău, Răducu, Irinel Popa și alții, Filip și Mihuță*. Pentru această stare de lucruri este responsabilă, pe de o parte, **puterea judecătorească**, iar, pe de altă parte, **puterea legislativă**, care abia în 2003 a introdus recursul

⁵³ Art. 5 par. 3 din Convenție nu poate fi interpretat în sensul că ar autoriza o arestare preventivă în mod necondiționat, cât timp nu depășește o anumită durată. Orice menținere sub arest preventiv a unui acuzat, chiar și pentru o scurtă durată, trebuie să fie justificată într-un mod pertinent și convingător de către autorități. Numai precizând motivele pe care se întemeiază o hotărâre este posibil un control public al administrării justiției; în plus, argumentele pro și contra punerii în libertate nu trebuie să fie generale și abstracte.

împotriva încheierii prin care instanța de judecată a examinat legalitatea și oportunitatea arestării preventive.

Art. 5 par. 5 din Convenție prevede o garanție specifică oferită persoanelor arestate sau deținute în condiții contrare art. 5: este vorba de un drept al acestora la reparație, iar statele semnatare sunt ținute să adopte măsurile legislative necesare asigurării efectivității acestui drept, prin instituirea unor proceduri, termene și condiții certe și previzibile pentru ca persoanele arestate sau deținute în contra dispozițiilor legale să obțină o reparație adecvată.

Inexistența unei căi legale certe care să garanteze o reparație efectivă pentru deținerea ilegală a reclamantilor a dus la condamnarea României în cauzele *Pantea, Tase și Rupa*, iar pentru lipsa unui asemenea cadru legal responsabilitatea cade asupra **puterii legislative**.

Pronunțarea Curții de la Strasbourg în cauza *Pantea* a dus la modificarea art. 504 și urm. C.pr.pen. și adaptarea acestor texte exigențelor desprinse din art. 5 par. 5 al Convenției.

3. Art. 6 din Convenție consacră dreptul la un proces echitabil. În cadrul noțiunii mai largi de proces echitabil, în materie penală, intră mai multe garanții de procedură impuse de par. 1-3 ale art. 6:

a) *accesul la o instanță instituită prin lege*, care impune trei categorii de obligații care cad deopotrivă în sarcina legislativului și a puterii judecătorești: crearea de instanțe având o competență deplină de jurisdicție, care să dezlege problemele de fapt și de drept ale litigiului; acordarea în favoarea cetățenilor a tuturor facilităților pentru a se adresa în instanță și, cel puțin în cazul pricinilor penale, oferirea dublului grad de jurisdicție, această ultimă obligație rezultând din art. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenție.

Intrucât o perioadă îndelungată de timp după cauza *Vasilescu*, în care s-a tranșat statutul procurorului român, împotriva dispozițiilor procurorului de neurmărire sau de netrimiteră în judecată legiuitorul român nu a prevăzut o cale prin care cel vătămat printr-o asemenea dispoziție să se adreseze instanței de judecată, Curtea Europeană a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție în cauza *Greco împotriva României*, întrucât instanța care a soluționat plângerea reclamantului împotriva ordonanței procurorului de scoatere de sub urmărire penală nu a beneficiat de jurisdicție deplină, nu a fost stabilită prin lege și, astfel, nu a oferit garanțiile de procedură cerute în materie penală. În același timp, având în vedere că împotriva ordonanței procurorului de netrimiteră în judecată, reclamantului nu i-a fost deschisă o cale de atac în fața unei instanțe instituite prin lege, fiind astfel lipsit de dreptul de a i se examina cauza în două grade de jurisdicție, în aceeași cauză s-a constatat încălcarea art. 2 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenție.

b) *independența și imparțialitatea instanței*

În cauza *Maszni împotriva României*, hotărârea din 21 septembrie 2006, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, reținând că reclamantul nu a fost judecat de o instanță independentă și imparțială, cerută de exigențele dreptului la un proces echitabil.

Statutul judecătorilor militari asigură anumite garanții de independență și imparțialitate. Astfel, judecătorii militari urmează aceeași formare profesională ca și omologii lor civili și se bucură de garanții constituționale identice cu cele de care beneficiază judecătorii civili, în măsura în care sunt numiți de Președintele Republicii la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, sunt inamovibili și se bucură de stabilitate. În schimb, alte caracteristici ale statutului judecătorilor militari pot aduce o umbră de îndoială asupra independenței și imparțialității lor. Art. 29 și 30 din Legea nr. 54/1993 prevăd că judecătorii militari sunt ofițeri de carieră, că sunt remunerați de către Ministerul Apărării, că se supun disciplinei militare și că promovarea lor este guvernată de reglementările interne ale armatei.

Curtea a reținut că pentru a stabili dacă un tribunal poate fi considerat "independent" în sensul articolului 6 par. 1, trebuie luat în calcul, în special, modul de desemnare și durata mandatului membrilor săi, existența unei protecții împotriva presiunilor din afară și faptul de a ști dacă există

sau nu aparența de independență. A apreciat că îndoielile nutrite de reclamantul civil, în privința independenței și imparțialității instanțelor militare pot fi considerate justificate din punct de vedere obiectiv, atâta timp cât există caracteristici ale statutului judecătorilor militari care pot arunca o urmă de îndoială asupra independenței și imparțialității lor, judecătorii militari fiind ofițeri de carieră, plătiți de Ministerul Apărării Naționale, supuși disciplinei militare și promovarea lor fiind reglementată de dispozițiile interne ale armatei. A constatat că puterea justiției penale militare nu ar trebui să se extindă la civili, decât dacă există motive imperioase care justifică o asemenea situație și asta sprijinindu-se pe o bază legală clară și previzibilă. Existența acestor motive trebuie să fie demonstrată pentru fiecare caz, *in concreto*.

Judecarea de către instanțele militare a cauzelor în care sunt acuzați militarii nu este, *in abstracto*, incompatibilă cu exigențele art. 6 par. 1. Față de caracterul pregnant pe care ierarhia gradelor militare îl are în cadrul jurisdicțiilor militare, acuzatul poate avea îndoieli legitime cu privire la independența și imparțialitatea judecătorului, aflat în relație de subordonare ierarhică, pe linie militară, față de procurorul militar, existând aparența că acesta se află în subordinea acuzării și în cadrul procesului penal. La fel, dependența financiară a judecătorilor militari de structura executivă a Ministerului Apărării Naționale, în cadrul căreia se află în raporturi de subordonare ierarhică și din care face parte și reprezentantul acuzării, creează aparența lipsei de independență și imparțialitate a judecătorului militar⁵⁴.

c) *stabilitatea raporturilor juridice consființite prin hotărâri judecătorești definitive*, despre care, deși nu este enunțată expres în art. 6 par. 1 din Convenție, Curtea a stabilit că este o componentă hotărâtoare a dreptului la un proces echitabil, care derivă din preeminența dreptului enunțată în chiar preambulul Convenției⁵⁵.

Deși aceste reguli generale au fost enunțate de Curte în materie civilă în cazul României odată cu cauza *Brumărescu* (hotărârea din 28 octombrie 1999) și ele erau valabile și în cadrul proceselor penale, legiuitorul român nu s-a preocupat să aducă normele interne în concordanță cu imperativele echității procedurii și a menținut recursul în anulare în domeniul penal până în 2004, când a fost abrogat prin Legea nr. 576/2004. În plus, deși după *Brumărescu*, România a fost condamnată într-un număr impresionant de cauze pentru nerespectarea stabilității hotărârilor civile irevocabile, Procurorul General a continuat să promoveze recursuri în anulare, iar instanța supremă a continuat să le admită, până la excluderea din legislația internă a acestei căi extraordinare de atac. În această situație, statul român a fost condamnat în cauzele *Bota*, *Popescu Sergiu și Precup*, din cauza atingerii aduse securității raporturilor juridice stabilite prin hotărâri penale definitive, odată cu promovarea de către Procurorul General a unor recursuri în anulare pentru motive care puteau și trebuiau invocate în ciclul ordinar al procesului.

d) *egalitatea armelor* nu este prevăzută nici ea expres în art. 6, însă este un principiu de echitate de care trebuie să se țină seama într-un proces penal. În conformitate cu acest principiu, în modalitatea în care este reglementat în art. 6 par. 1 din Convenția europeană și dezvoltat prin jurisprudența Curții europene, fiecare parte din proces trebuie să aibă șanse egale de a-și prezenta

⁵⁴ A se vedea, **Mihail Udroi, Ovidiu Predescu**, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Tratat*, Ed. All Beck, București, 2008, p. 586-591.

⁵⁵ Principiul securității raporturilor juridice înseamnă, între altele, că o soluție definitivă a oricărui litigiu nu trebuie rediscutată. În virtutea acestui principiu, nicio parte nu e abilitată să solicite desființarea unei decizii definitive și executorii, cu singurul scop de a obține o reexaminare a cauzei și o nouă hotărâre în propriul interes. Instanțele superioare nu trebuie să utilizeze autoritatea lor de control decât pentru a îndrepta erorile de fapt sau de drept, precum și erorile judiciare, și nu pentru a proceda arbitrar la o reexaminare a cauzei. Autoritatea de control nu trebuie să devină un apel deghizat, iar simplul fapt că există două puncte de vedere asupra subiectului nu reprezintă un motiv suficient pentru a rejudeca o cauză. Nu se poate deroga de la acest principiu decât dacă argumente substanțiale și imperios necesare o impun.

cauză, din toate punctele de vedere, nefiind permis ca cineva să beneficieze de un avantaj asupra adversarului său⁵⁶.

Dreptul părților la proces de a prezenta observațiile pe care le consideră relevante pentru cauza lor nu poate fi considerat efectiv decât dacă aceste observații sunt într-adevăr analizate temeinic de către instanța sesizată. Dacă art. 6 par. 1 obligă instanțele să își motiveze hotărârile, el nu poate fi înțeles în sensul că impune un răspuns amănunțit pentru fiecare argument. Absența oricărei motivări ori motivările lapidare și neconvingătoare au stat la baza condamnării României în cauzele *Rotaru, Boldea, Rache și Ozon, Folea*, **instanțele de judecată** fiind răspunzătoare pentru aceste condamnări, cu atât mai mult cu cât, încă de la data faptelor, legea procesual penală le obliga să-și motiveze hotărârile.

În fața unei instanțe de control judiciar care se bucură de plenitudine de jurisdicției, articolul 6 nu garantează în mod necesar dreptul la o audiere publică și, dacă are loc o astfel de audiere, nici cel de a asista personal la dezbateri. Cu toate acestea, atunci când o instanță de control este sesizată cu o cauză în fapt și în drept și studiază în ansamblu problema vinovăției sau nevinovăției unei persoane, ea nu poate, din motive de echitate a procesului, să se pronunțe asupra acestor chestiuni fără o apreciere directă a mărturiilor prezentate personal de acuzat. În plus, o instanță de control judiciar nu poate anula o hotărâre anterioară și să reevalueze probele fără să informeze în mod corespunzător părțile interesate și fără să le ofere o ocazie adecvată de a-și prezenta apărările.

În cazul țării noastre, pentru prima dată în cauza *Constantinescu*, condamnarea unui acuzat direct în recurs în lipsa audierii acestuia a dus la constatarea încălcării art. 6 par. 1 din Convenție. În mod surprinzător, deși hotărârea Curții datează din 27 iunie 2000, **puterea legislativă** nu a manifestat o preocupare promptă pentru modificarea prevederilor legale relative la judecarea recursului prin inserarea obligativității ascultării inculpaților în calea de atac, atunci când ei au fost anterior achitați în cursul procedurii, ori nu au fost audiați, iar instanțele nu au ținut seama de hotărârea Curții și nu au procedat ele însele în acest fel, chiar în lipsa unei dispoziții legale exprese. Această stare de fapt a dus la condamnarea României pentru încălcarea dreptului la un proces echitabil ulterior cauzei *Constantinescu* și în cauzele *Ilișescu și Chiforeac, Dănilă, Mircea, Gaga, Spînu, Calmanovici, Mihaiu, Marin, Ieremeiov nr. 1 și Ieremeiov nr. 2*.

Abia prin art. I pct. 190 din Legea nr. 356/2006 a fost introdus alineatul 1¹ al art. 385¹⁴ din Codul de procedură penală, instituindu-se expres obligația pentru instanța de recurs, cu ocazia soluționării recursului, de a asculta inculpatul prezent (potrivit dispozițiilor cuprinse în Partea Specială, titlul II, capitolul II) atunci când acesta nu a fost ascultat la instanțele de fond și apel, precum și când aceste instanțe nu au pronunțat împotriva inculpatului o hotărâre de condamnare.

e) *durata rezonabilă a procedurii*, care se interpretează în funcție de următoarele criterii: complexitatea cauzei, conduita autorităților judiciare, modul cum acestea și-au îndeplinit obligațiile, conduita acuzatului și a celorlalte părți, a martorilor, experților. Curtea Europeană admite în mod excepțional ca aprecierea caracterului rezonabil să se facă și în funcție de miza specială: valorile puse în joc prin declanșarea procesului penal. În orice caz, aprecierea se va face de către judecător de la caz la caz. Încălcarea duratei rezonabile a procedurilor a dus la condamnarea statului român într-un număr impresionant de cauze: *Pantea, Bursuc, Moldovan și alții nr. 2, Stoianova și Nedelcu, Tudorache, Petre, Aliuță, Reiner și alții, Bragadireanu, Rosengren, Georgescu, Temeșan, Crăciun, Didu, Damian-Burueană și Damian, Soare*.

Întârzierile nejustificate în soluționarea cauzelor cu care au fost investite autoritățile judiciare române se datorează pasivității și lipsei de preocupare din partea **Ministerului Public și a**

⁵⁶ Reprezentând un element al noțiunii mai largi de proces echitabil, egalitatea armelor înglobează dreptul fundamental la caracterul contradictoriu al judecății, care implică, pentru o parte, dreptul de a lua cunoștință de observațiile și piesele produse de cealaltă parte și de a le discuta. Egalitatea armelor mai presupune obligativitatea motivării hotărârilor, administrarea echitabilă a probelor, oralitatea procedurii, limba în care se desfășoară procedura, precum dreptul de a compărea la propriul proces.

instanțelor de judecată, pentru finalizarea proceselor într-un termen rezonabil, dar și **legiuitorului** care nu a limitat numărul desființărilor sau casărilor cu trimitere spre rejudecare, a păstrat posibilitatea procurorului să redeschidă urmărirea penală oricând până la împlinirea prescripției răspunderii penale și nu a pus la îndemâna părților un mecanism legislativ eficient prin intermediul căruia să obțină rezolvarea cauzelor cu respectarea duratei rezonabile pretinse de art. 6 din Convenție.

De altfel, este surprinzător cum nici în prezent, deși există un număr covârșitor de cauze în care România a fost condamnată de-a lungul timpului pentru nerespectarea termenului rezonabil al procedurilor, nu sunt activate măsuri legislative apte să înlăture carențele identificate care au dus în numeroase cazuri la depășirea duratei rezonabile a procesului.

Abia în acest an, a fost adoptat un nou Cod de procedură penală⁵⁷ care conține și reglementări menite să simplifice, fluidizeze și scurteze durata proceselor, iar Ministerul Justiției, în pregătirea intrării în vigoare a acestui Cod, a propus un proiect de lege privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor. La acest moment, însă, pe de o parte, intrarea în vigoare a celor două și mai ales a ultimei măsuri, este incertă, termenul pentru Codul de procedură penală urmând să fie stabilit prin legea de punere în aplicare a acestuia, iar proiectul de lege încă nu a fost adoptat de Parlament.

Pe de altă parte, așa cum s-a subliniat și în materie civilă, pentru a-și atinge efectul scontat, dar și pentru a evita sacrificarea calității în favoarea celerității, cele două acte trebuiauacompaniate de o serie de măsuri legislative care să reazeze sistemul judiciar în așa fel încât judecătorii să poată răspunde numărului în creștere al pricinilor aduse în fața lor, însemnând cel puțin reorganizarea în teritoriu a instanțelor și mărirea schemelor de personal acolo unde volumul de activitate al instanțelor este deosebit de ridicat.

f) publicitatea ca element al procesului echitabil, vizează numai faza de judecată a procesului penal și din aceasta numai ședința de judecată. Publicitatea ședinței de judecată protejează justițiabilii contra unei justiții secrete, constituie unul din mijloacele de menținere a încrederii în instanțele de judecată și ajută la realizarea scopului prevăzut de art. 6 par. 1 – procesul echitabil.

g) prezumția de nevinovăție. Pentru a opera prezumția de nevinovăție, în prealabil trebuie să se fi emis o acuzație în materie penală. Curtea Europeană a decis în jurisprudența sa constantă că noțiunii de acuzație în materie penală îi corespunde un caracter autonom, ea putând fi definită ca fiind o “notificare oficială care emană de la o autoritate competentă, cu privire la săvârșirea unei infracțiuni. Mai mult, Curtea europeană a extins noțiunea de acuzație în materie penală și altor proceduri decât cele penale, cum sunt cele contravenționale.

Prezumția de nevinovăție, în modalitatea reglementată de art. 6 par. 2 din Convenția europeană, produce, în principal, două categorii de consecințe:

- din perspectiva autorităților judiciare, care, pe tot parcursul procesului penal, au obligația să-l considere pe cel acuzat ca nevinovat, respectiv obligația de a nu face afirmații și de a nu se comporta astfel încât să rezulte că ar avea convingerea că este vinovat de comiterea unei infracțiuni, înainte de obținerea unei hotărâri de condamnare.

Acest comportament incumbă, de regulă doar autorităților judiciare, dar Curtea Europeană extinde consecințele prezumției de nevinovăție și la alți subiecți, cum este presa, de exemplu. Curtea Europeană admite că art. 6 par. 2 nu împiedică autoritățile să informeze publicul asupra anchetelor penale în curs, însă pretinde ca această informare să fie făcută cu toată discreția și cu toate rezervele pe care le impune respectul prezumției de nevinovăție. Prin urmare, jurisprudența Curții Europene nu se opune ca parchetul să dea asemenea informații în cursul urmăririi penale, însă cu condiția de a nu face afirmații din care să rezulte că persoana implicată este considerată vinovată de săvârșirea infracțiunii. În ceea ce privește presa, o campanie de presă dirijată contra unei persoane ar putea încălca prezumția de nevinovăție și ar atrage răspunderea autorităților

⁵⁷ Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010.

statului care nu au luat măsurile corespunzătoare sau care au determinat presa prin diverse mijloace să publice articole prin care să se facă afirmații vizând vinovăția acuzaților, în timpul procedurii.

- din perspectiva acuzatului, prezumția de nevinovăție îi conferă dreptul acestuia de a propune probe în apărarea sa și dreptul la tăcere, respectiv dreptul de a nu se autoincrimina, de a nu contribui prin propria declarație la propria acuzare.

În cauze precum *Samoilă și Cionca, Vitan și Rupa*, declarații ale oficialilor – procurori sau, după caz, prefectul județului -, prin care tratau acuzații ca fiind vinovați de săvârșirea infracțiunilor, înainte ca vinovăția să fie stabilită cu caracter definitiv de către instanțe, au dus la condamnarea României pe motivul încălcării principiului prezumției de nevinovăție conferit de art. 6 par. 3 din Convenție.

Judecarea plângerii contravenționale formulate de reclamant, fără să fie respectate garanțiile de procedură, în concret prezumția de nevinovăție, a dus la condamnarea statului român în cauza *Anghel*.

Hotărârea nu constituie o critică a atribuirii unei valori probante procesului-verbal de contravenție, ci doar a modului de administrare a probelor, într-o cauză în care judecătorul național nu a înlăturat motivat unele declarații de martor favorabile persoanei sancționată contravențional⁵⁸.

Analiza hotărârii Curții conduce la aprecierea că în dreptul intern o parte însemnată a domeniului contravențional intră în domeniul de aplicabilitate al art. 6 din Convenție, atrăgând obligativitatea respectării exigențelor dreptului la un proces echitabil, inclusiv a prezumției de nevinovăție. În fiecare din cauzele deduse judecării, instanțele trebuie să mențină un raport rezonabil de proporționalitate între scopul legitim urmărit prin instituirea unor prezumții de legalitate, autenticitate și veridicitate ale procesului-verbal de contravenție și mijloacele utilizate⁵⁹.

Ceea ce lipsește sistemului contravențional românesc este tocmai instituirea unor prezumții legale sau a unui sistem de răspundere obiectivă care să opereze în materie contravențională și care să ușureze sarcina probei ce apasă asupra autorităților. Aplicarea art. 1169 C.civ. a intervenit tocmai ca un reflex al practicii judiciare în fața sarcinii excesive ce apasă în prezent asupra autorităților, mai ales în lipsa unor mijloace tehnice de constatare a contravențiilor, dar și al reticenței judecătorilor de a aplica prevederile art. 1203 C.civ. privind prezumțiile simple. Aceasta deoarece, de cele mai multe ori, constatările personale ale agentului constator cu privire la care petentul nu ridică dubii serioase de lipsă de obiectivitate, sunt suficiente pentru a da naștere unei prezumții simple, în sensul că situația de fapt și împrejurările reținute corespund adevărului.

Totodată, în cauza *Didu*, România a fost condamnată pentru nerespectarea prezumției de nevinovăție a reclamantului, întrucât instanța de recurs, pronunțând încetarea procesului penal pe motivul intervenției prescripției speciale după ce anterior reclamantul fusese achitat, în decizia sa nu s-a limitat să descrie o "stare de suspiciune" sau un pronostic, ci a prezentat ca fiind stabilite anumite fapte enunțate în rechizitoriu fără să fi acordat un nou termen de judecată și fără să se fi pronunțat cu privire la probele care trebuiau administrate.

h) garantarea dreptului la apărare. Art. 6 par. 3 lit. a-e consfințește coordonatele dreptului la apărare: dreptul oricărei persoane în special să fie informată, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit asupra naturii și cauzei acuzării; dreptul acuzatului de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării; dreptul acuzatului de a se apăra el însuși sau de a apela la serviciile unui avocat ales, sau, dacă nu are mijloace materiale pentru a-și

⁵⁸ A se vedea **Serena Dencă**, *Sarcina probei și limitele prezumției de nevinovăție în materia plângerilor contravenționale analizate în lumina Convenției Europene a Drepturilor Omului*, în Revista Română de Drept Privat nr. 4/2008, p. 33-50.

⁵⁹ A se vedea **Dragoș Bogdan, Bianca Țandărescu, Mihai Selegean**, *Prezumția de nevinovăție în procedura contravențională judiciară. Aplicarea art.6 în dimensiunea sa penală. Instituirea unor prezumții de fapt sau de drept. Drepturile apărării. Audierea martorilor. Aprecierea probelor*, în Revista Română de Jurisprudență nr. 1/2009, p. 26-42.

angaja un apărător, desemnat din oficiu⁶⁰; dreptul acuzatului să ceară audierea martorilor apărării/acuzării în aceleași condiții cu cei ai acuzării/apărării și să ceară citarea în aceleași condiții a martorilor apărării/acuzării; dreptul oricărei persoane acuzate la un interpret gratuit, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la proces.

Combinat cu par. 3 și 1, art. 6 obligă statele să asigure acuzatului dreptul la apărare, singur sau cu asistența unui avocat și să-i permită să interogheze sau să pună să fie audiați martorii acuzării. Acest din urmă drept nu implică numai un echilibru între acuzare și apărare, ci el reclamă, de asemenea, ca audierea martorilor să fie în general în contradictoriu. În afară de aceasta, elementele de probă trebuie să fie produse, în principal, în fața acuzatului și, în vederea unei dezbateri în contradictoriu, instanțele sunt datoare să ofere motive adecvate ale respingerii cererii acuzatului de administrare a anumitor probe, fără să apeleze la motivări stereotip și sunt interzise orice tehnici menite la provocarea celui vizat să săvârșească infracțiunea.

În interpretarea acestui text, Curtea Europeană nu exclude posibilitatea instanței de judecată de a da citire unor declarații făcute de martori în faza de instrucție penală, o asemenea practică nefiind incompatibilă cu dispozițiile art. 6 par. 3 lit. d din Convenție. Cu toate acestea, trebuie ca utilizarea lor ca elemente de probă să aibă loc cu respectarea drepturilor apărării. Astfel, dacă acuzatul nu a avut ocazia de a formula întrebări martorilor în niciun stadiu al procedurii anterioare, iar depozițiile acestora au stat la baza condamnării, drepturile apărării au fost în mod sensibil reduse, existând o încălcare a art. 6 par. 1 și 3 din Convenție. Curtea a mai decis că există o încălcare a art. 6 par. 3 lit. d în ipoteza în care nici acuzatul și nici avocatul său nu au avut niciodată posibilitatea să interogheze martorii ale căror declarații au fost luate în considerare într-o manieră determinantă de către judecătorul de fond. Din moment ce acuzatul nu a putut controla credibilitatea martorilor și nici să arunce vreo îndoială asupra lor, drepturile apărării au suferit astfel asemenea limitări, încât acuzatul nu a beneficiat de garanțiile unui proces echitabil.

Statul român a fost condamnat pentru încălcarea art. 6 par. 3 lit. d din Convenție, întrucât condamnarea reclamantilor s-a bazat pe mărturia care nu au fost produse în fața acuzatului (cauzele *Dănilă, Reiner și alții, Rupa și Tarău*), sau instanțele au respins în mod lapidar și stereotip probele propuse în apărare de către reclamantii (cauza *Băcanu și Societatea Comercială „R” S.A.*). Totodată, art. 6 par. 1 a fost încălcat în cazul României în cauza *Constantin și Stoian*, având în vedere că acțiunile ofițerului de poliție sub acoperire și ale colaboratorului acestuia au avut drept consecință determinarea reclamantilor să săvârșească fapta penală pentru care au fost condamnați, depășind simpla investigație pasivă a activității infracționale existente, iar instanțele interne nu au investigat suficient acuzațiile de provocare.

4. Art. 8 din Convenție garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie, care nu este unul absolut, Convenția autorizând limitarea lui, dacă ingerința respectă condițiile și cazurile

⁶⁰ Se pune aici în discuție caracterul complex al dreptului la apărare. În primul rând, el include dreptul oricărei persoane acuzate de a se apăra singură. Pentru aceasta, statele membre ale Convenției au obligația de a asigura un minim de garanții procesuale care să facă posibilă exercitarea efectivă a acestui drept de către fiecare acuzat: de a studia dosarul, să poată să propună probe, să participe activ la administrarea lor, să formuleze întrebări coinculpaților, martorilor, să participe la toate actele procesuale care-l privesc direct, să pună concluzii, să conteste probele acuzării.

În al doilea rând, orice persoană acuzată are dreptul de a-și angaja un avocat, care are dreptul de a accede la dosar, iar organele judiciare au obligația de a pune la dispoziție dosarul cauzei. În ipoteza în care acuzatul nu cunoaște limba în care sunt redactate actele de procedură, acesta are dreptul de a i se comunica întregul dosar în limba pe care o cunoaște.

Indiferent dacă este vorba de un apărător ales sau desemnat din oficiu, apărarea trebuie să fie efectivă, și nu doar formală, astfel încât judecătorul are obligația să urmărească modul de exercitare a drepturilor apărării și, dacă este cazul, să dispună înlocuirea apărătorului din oficiu cu un altul și să pună în vedere acuzatului că are dreptul de a-și alege un alt apărător.

prevăzute de art. 8 par. 2. Determinarea strictă a domeniului de aplicabilitate a art. 8 este dificil de stabilit, tocmai din cauza gamei foarte largi de situații pe care le cuprinde, de unde rezultă și numeroasele motive pentru care România a fost condamnată, Curtea constatând încălcarea acestui drept:

- *atingerea adusă dreptului celor deținuți la inviolabilitatea corespondenței lor*. Ingerința în exercitarea acestui drept încalcă dispozițiile art. 8 dacă “nu este prevăzută de lege” și nu urmărește unul sau mai multe scopuri legitime dintre cele menționate la alin. 2. În plus, atingerea adusă dreptului trebuie să fie “necesară într-o societate democratică” pentru atingerea acestor scopuri. Din moment ce o anumită lege oferă autorităților o putere de apreciere, este imposibil să fie redactată în termeni foarte cerți, o rigiditate excesivă a textului fiind rezultatul probabil al unei astfel de griji pentru certitudine.

Regulamentul de aplicare a Legii nr. 23/1969 nu îndeplinea cerințele de accesibilitate, iar legea internă nu întrunea imperativul de claritate impus de exigențele par. 2 al art. 8 din Convenție. Aceste dispoziții legale lăsau o marjă prea mare de apreciere autorităților interne, permițând directorilor penitenciarelor să rețină orice formă de corespondență considerată că ar fi nepotrivită reeducării condamnatului, și să exercite un control automat asupra oricărei forme de corespondență. Împotriva modului de exercitare a acestui control asupra corespondenței primite sau trimise de către un condamnat nu se putea formula nicio cale de atac și nu exista nicio posibilitate de supunere a deciziilor autorităților administrative unui control judecătoresc. În plus, Regulamentul de aplicare a sus-menționatei legi nu a fost nicicând publicat, fiind imposibil condamnaților să ia cunoștință de conținutul său.

Toate aceste elemente au determinat Curtea să constate violarea art. 8 din Convenție în cazul României în hotărârile *Petra, Silvestru Coteleț, Năstase Silvestru și Vitan*.

Pentru aceste condamnări, a fost identificată, pe de o parte, responsabilitatea **puterii legislative**, care a lăsat un domeniu extrem de important să fie reglementat de un act normativ care a intrat în vigoare în perioada regimului comunist, insuficient de clar și complet inaccesibil persoanelor vizate, acestea fiind în imposibilitate de a-și adapta în mod corespunzător comportamentul cât timp nu aveau cunoștință de el.

Pe de altă parte, și **puterea executivă** este responsabilă, prin autoritățile penitenciare care își exercitau în mod abuziv prerogativele extrem de largi conferite de neclaritatea legii în vigoare.

- *stocarea și utilizarea datelor culese de Serviciul Român de Informații*, neprevăzute de o lege care să satisfacă cerințele de accesibilitate și previzibilitate, au dus la încălcarea de către România a art. 8 din Convenție în cauza *Rotaru*, încălcare pentru care responsabilitatea aparține puterii legislative, întrucât nu a prevăzut un cadru legal adecvat cu privire la stocarea de informații asupra vieții private a persoanelor, care să permită contestarea deținerii de către serviciile de informații a unor asemenea date sau contestarea veridicității informațiilor.

Declararea ca admisibilă de către Comisie a cererii reclamantului în cauza *Rotaru* a adus după sine adoptarea Legii nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea poliției politice comuniste. Imperfecțiunile și neconstituționalitatea declarată a acestei legi au dus la abrogarea sa prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 24/2008. La rândul său, noul act normativ nu satisface integral imperativele art. 8 din Convenție, întrucât oferă expres posibilitatea celui interesat să sesizeze instanța de judecată numai cu o acțiune în constatarea calității de lucrător al Securității sau de colaborator al acesteia, nu și cu o acțiune prin care să conteste veridicitatea datelor stocate de Securitate și prin care să obțină anularea stocării acestora.

- *interceptările și înregistrările audio sau video trebuie să se bucure de un cadru legislativ de calitate*, a cărui respectare de către organele judiciare este obligatorie, în caz contrar art. 8 din Convenție este încălcat, fapt constatat în cauzele *Dumitru Popescu nr. 2, Calmanovici, Răducu și Viorel Burzo*.

În acest context, remarcăm, în primul rând, că prin Legea nr. 141/1996, înregistrările audio sau video au fost introduse printre mijloacele de probă pentru prima dată în Codul de procedură

penală. Această reglementare contrară dreptului consacrat de art. 8 din Convenție a fost modificată succesiv prin Legea nr. 281/2003, apoi prin Legea nr. 356/2006. Alături de dreptul comun în materie cuprins în Codul de procedură penală, există un corp de legi speciale instituind, în domeniile vizate, dispoziții asupra înregistrărilor și interceptărilor audio sau video, fie cu trimitere expresă la prevederile generale⁶¹, fie cu un conținut derogator⁶². În principiu, actele adoptate după 2003 dezvăluie în esență preocuparea legiuitorului român să pună în acord prevederile interne cu dreptul fiecărui individ la respectarea vieții sale private și de familie. Cu toate acestea, nu putem să nu remarcăm, cel puțin în privința Legii nr. 535/2004, absența garanțiilor care să asigure limitarea amplitudinii ingerinței autorităților statului în exercițiul dreptului la viață privată și de familie, întrucât, sub haina suspiciunii pregătiri sau săvârșirii unor infracțiuni de terorism sau care constituie amenințări la adresa securității naționale, încă pot fi probate infracțiuni de drept comun, eludându-se prevederile Codului de procedură penală⁶³.

În al doilea rând, deși în cauza *Dumitru Popescu nr. 2*, Curtea europeană a denunțat lipsa unor norme legale care să permită persoanei interesate să conteste veridicitatea interceptărilor și înregistrărilor audio sau video la care a fost supusă și să obțină părerea unor experți independenți asupra acestor chestiuni și, deși în prezent Codul de procedură penală oferă astfel de garanții, faptic, cel puțin la nivelul anului 2010, ele nu pot fi realizate. Aceasta, întrucât pe lângă faptul că autoritățile au refuzat constant privatizarea Institutului Național de Expertize Criminalistice, oricum la momentul de față Institutul nu deține experți specializați în domeniul audio-video, asemenea expertize putând fi efectuate la nivel național doar în laboratoarele S.R.I., ai cărui specialiști nu se bucură de independența pretinsă de jurisprudența Curții Europene, ori de experți tehnici, dar care nu dețin pregătirea de specialitate necesară.

- *nerespectarea obligației pozitive a autorităților judiciare de a depune eforturile la care se putea aștepta în mod normal, pentru a determina încetarea atingerilor aduse de către terți, timp de câțiva ani, dreptului reclamantului la respectarea domiciliului*, precum și absența unei anchete efective asupra plângerii reclamantului vizând încălcarea secretului corespondenței au determinat condamnarea României pentru nerespectarea art. 8 în cauzele *Surugiu și Vitan*.

- *retragerea absolută și prin efectul legii a drepturilor părintești ca pedeapsă accesorie* nu corespunde unei necesități primordiale privind interesele copilului și, în consecință, nu urmărește un scop legitim, anume protecția sănătății, moralei sau a educației minorilor, venind în contradicție cu art. 8 și determinând condamnarea statului român în cauzele *Sabou și Pîrcălab, Calmanovici și Viorel Burzo*. **Legislativul**, răspunzător de aceste condamnări, a adaptat prevederile interne interpretărilor aduse de judecătorii de la Strasbourg și, prin Legea nr. 278/2006, art. 71 din Cod penal a fost modificat, iar, prin decizia nr. 74/2007 pronunțată în recurs în interesul legii de Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, s-a statuat că dispozițiile art. 71 din Codul penal referitoare la pedepsele accesorii se interpretează în sensul că interzicerea drepturilor prevăzute de art. 64 lit. a) (teza I) - c) din Codul penal nu se va face în mod automat, prin efectul legii, ci se va supune aprecierii instanței, în funcție de criteriile stabilite în art. 71 alin. 3 din Codul penal.

⁶¹ A se vedea, spre exemplu: Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 362 din 3 august 2000), Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 219 din 18 mai 2000), Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 904 din 12 septembrie 2002), Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 50 din 29 ianuarie 2003).

⁶² Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1161 din 8 decembrie 2004).

⁶³ Pentru detalii, a se vedea **Amalia Cecilia Moleanu**, *Utilizarea interceptărilor și înregistrărilor convorbirilor telefonice obținute în baza unui mandat de siguranță națională în procesul penal*, în Revista Forumul judecătorilor nr. 4/2009, p. 149 și urm.

- *îndepărtarea de pe teritoriul României a unui străin care și-a dezvoltat viața privat și de familie pe acest teritoriu, fără ca măsura să fie prevăzută de o lege* încalcă art. 8 din Convenție, fapt constatat, în privința României, în cauzele *Lupșa și Kaya*. Responsabilitatea acestor condamnări aparține atât **puterii legislative**, care nu s-a preocupat să ofere persoanelor supuse unei măsuri de înlăturare de pe teritoriul țării garanții minime împotriva arbitrarului autorităților, cât și **Ministerului Public** sau **puterii judecătorești**, prin instanța de judecată, deoarece nu au prezentat reclamantilor decât motive generale ale îndepărtării sale de pe teritoriul României, fără să indice faptele concrete care îi erau reproșate.

În urma acestor cauze, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 194/2002 a suferit modificări succesive, prin Legea nr. 56/2007 de modificare și completare a ordonanței de urgență, măsura declarării ca indezirabil a unui străin fiind dată în competența Curții de Apel București, condițiile și procedura acestei măsuri fiind aduse în acord cu exigențele Convenției.

- *atingerea adusă inviolabilității domiciliului prin efectuarea unor percheziții domiciliare* trebuie să aibă o bază legală în dreptul intern și legea în cauză trebuie să fie accesibilă și previzibilă, iar autoritățile însărcinate cu efectuarea percheziției sunt obligate să respecte imperativele unei asemenea legi. Lipsa unei legi compatibile cu preeminența dreptului a atras condamnarea României în cauzele *Varga, Damian-Burueană și Damian, Rupa*.

- *nepreocuparea autorităților pentru a asigura reputația cetățenilor* a fost motivul condamnării României în cauza *Petrina*.

- *grava încălcare de ordin moral a dreptului la respectarea vieții private a unei persoane*, din cauza noxelor olfactive pe care a fost nevoită să le suporte pe perioada detenției a determinat condamnarea statului român în cauza *Brândușe*.

- *comportamentul agenților de poliție care i-au chemat pe jurnaliști și i-au autorizat, fără acordul reclamantului, să înregistreze la sediul poliției, pentru a difuza în presă, imagini ale acestuia din urmă la momentul începerii urmăririi penale împotriva sa*, a determinat constatarea încălcării art. 8 și condamnarea României în cauza *Toma*.

5. Art. 10 din Convenție consacră dreptul la liberă exprimare recunoscut de Curtea Europeană ca fiind unul din fundamentele esențiale ale unei societăți democratice, o condiție primordială a progresului acesteia și a împlinirii fiecărei persoane.

În cazul particular al jurnaliștilor, Curtea a avut ocazia să sublinieze rolul esențial jucat de presă într-o societate democratică.⁶⁴ Pronunțarea unor sancțiuni disproporționate pentru infracțiuni de insultă și calomnie a unor ziariști au atras condamnarea statului român în cauzele *Dalban, Sabou și Pircălab, Cumpănă și Mazăre, Barb, Folea, Băcanu și Societatea Comercială „R” S.A., Ieremeiov nr. 1 și Ieremeiov nr. 2*, iar lipsa motivelor pertinente și suficiente pentru condamnarea reclamantilor pentru infracțiuni de insultă și calomnie au dus la condamnarea României în cauzele *Boldea și Barb*.

Responsabilitatea pentru aceste condamnări aparține nu numai **puterii judecătorești**, dar și **puterii legislative** care, fără a lua în considerare rolul presei într-o societate democratică, a păstrat în dreptul pozitiv o incriminare deficitară a *insulte și calomniei*, contrară principiilor dezvoltate de Curtea Europeană în interpretarea art. 10 din Convenție și, nici până în prezent nu a adoptat o

⁶⁴ Dacă presa nu trebuie să depășească anumite limite, îndeosebi în ceea ce privește reputația și drepturile celorlalți, precum și necesitatea de a împiedica divulgarea unor informații confidențiale, sarcina sa este totuși comunicarea, cu respectarea datoriei și responsabilităților proprii, a informațiilor și ideilor referitoare la orice problemă de interes general. Mai mult, libertatea în domeniul presei scrise include, de asemenea, și recurgerea la o anumită doză de exagerare, chiar de provocare. Marja de apreciere a autorităților naționale se circumscrie interesului unei societăți democratice de a permite presei să își joace rolul indispensabil de „câine de pază” și să își exercite aptitudinea de a da informații cu privire la problemele de interes general. Într-adevăr, este inadmisibil ca un ziarist să nu poată formula judecăți critice de valoare decât sub condiția demonstrării veridicității.

lege a presei care să sancționeze, în concordanță cu excepțiile permise de art. 10 par. 2, delictele de presă.

În plus, art. 205-207 din Codul penal au fost abrogate prin art. I pct. 56 din Legea nr. 278/2006, problemele enunțate de Curte în cauzele de mai sus nu sunt încă rezolvate, întrucât dispozițiile art. I pct. 56 din lege au fost declarate ca fiind neconstituționale de către Curtea Constituțională prin decizia nr. 62 din data de 18 ianuarie 2007. După cum s-a reținut și în considerentele acestei decizii, în temeiul art. 147 alin. 1 din Constituție, dispozițiile din legile în vigoare constatate ca fiind neconstituționale își încetează efectele la 45 de zile de la data publicării deciziei, iar pe durata acestui termen sunt suspendate de drept. Suspendarea de drept a textului de lege abrogator s-a considerat, într-o orientare a practicii judiciare, că are drept consecință reintrarea în vigoare a dispozițiilor abrogate, astfel că de la data publicării deciziei, au fost reactivate dispozițiile art. 205-206 din Codul penal în forma avută anterior abrogării. Într-o altă orientare a practicii, pe bună dreptate, s-a considerat că, în absența reîncriminării exprese a celor două fapte de către puterea legiuitoare și în fața realității că, potrivit Constituției și a Legii nr. 47/2002 republicată, Curtea Constituțională nu poate să își aroge sub nicio formă rolul de legiuitor pozitiv, reactivarea insultei și a calomniei printr-o decizie a instanței de control constituțional vine în contradicție flagrantă cu principiile previzibilității legii⁶⁵ și legalității incriminării și a pedepsei⁶⁶.

Mai mult, constatăm că decizia Curții Constituționale poate să fie sursa unor noi condamnări de către instanța europeană, în situația în care care, cum precizam mai sus, aceasta a dus la o practică neunitară a autorităților judiciare române și, oricum, nu îndeplinește calitățile necesare pentru a fi considerată „lege”. În acest sens, pe de o parte, adepții celui de al doilea punct de vedere au ajuns la concluzia că faptele de insultă și calomnie săvârșite după 12 februarie 2007, data de publicare a deciziei în Monitorul Oficial, nu sunt prevăzute de legea penală și au făcut aplicarea prevederilor art. 10 lit. b din C.pr.pen., care lipsesc de temei răspunderea penală.

Procurorul General al României a introdus, la 25 august 2010, un recurs în interesul legii, privind consecințele deciziei Curții Constituționale nr. 62 din 18 ianuarie 2007 asupra activității dispozițiilor articolelor 205, 206 și 207 din Codul penal.

S-a arătat că⁶⁷, în funcție de data săvârșirii faptei, au fost pronunțate:

- *soluții întemeiate pe dispozițiile art. 10 litera b din Codul penal cu referire la art. 12, 13 din Codul penal*, atunci când faptele au fost săvârșite înainte de abrogarea intervenită prin art. I punctul 56 din Legea nr. 278/2006 sau după abrogare, însă până la publicarea deciziei nr. 62/2007 a Curții Constituționale.

Motivarea acestor soluții a avut în vedere faptul că, deși la momentul judecării cauzei, dispozițiile art. 205-207 din Codul penal sunt în vigoare ca efect al deciziei nr. 62/2007 a Curții Constituționale, de la data săvârșirii faptei până la judecarea sa a intervenit o succesiune de legi (art. 205-207 din Codul penal la momentul săvârșirii faptei; dispoziția abrogatoare a art. I punctul 56 din Legea nr. 278/2006 și decizia nr. 62/2007 a Curții Constituționale) pe parcursul procesului penal, până la soluționarea cauzei, dându-se prioritate celei mai favorabile (*dispozițiile abrogatoare*).

⁶⁵ Pentru ca o normă juridică să poată fi considerată “lege” în sensul Convenției, este necesar ca legea să fie elaborată în termeni suficient de clari și preciși pentru ca situațiile în care se va aplica și consecințele pe care le va produce aplicarea sa, să fie previzibile. Totodată, previzibilitatea legii este relativă, acceptându-se faptul că se apreciază în funcție de posibilitatea pe care o au practicienii dreptului de a o înțelege (*Open Doors Society și Dublin Well Women împotriva Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Sunday Times împotriva Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*).

⁶⁶ Pentru detalii, a se vedea **Corneliu-Liviu Popescu**, *Reîncriminarea pe cale jurisprudențială constituțională a insultei și calomniei*, în Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 1/2007, p. 3 și urm., **Florin Streteanu**, *Dezincriminarea infracțiunilor de insultă și calomnie. Neconstituționalitate*, în Caiete de drept penal, nr. 1/2007, p. 138 și urm., **Dan Manea, Vlad Țari**, *Opinii în legătură cu efectele deciziei Curții Constituționale asupra abrogării art. 205 și 206 din Codul penal* în Revista Forumul judecătorilor nr. 4/2009, p. 152 și urm.

⁶⁷ http://www.mpublic.ro/recurs_penal.htm

▪ *soluții de condamnare sau achitare întemeiate pe dispozițiile art. 18¹ din Codul penal*, pentru fapte săvârșite în perioada precizată la punctul 1.

▪ *soluții de condamnare*, respectiv de admitere a plângerii întemeiate pe dispozițiile art. 278¹ alin. 8 litera b din Codul de procedură penală pentru fapte săvârșite după publicarea deciziei nr. 62/2007 a Curții Constituționale.

Instanțele au motivat aceste soluții întemeindu-se pe efectul obligatoriu al deciziei instanței de contencios constituțional, analizat și din perspectiva art. 147 din Constituție.

▪ *Alte instanțe au considerat că dispozițiile art. 205-207 din Codul penal nu sunt în vigoare*, pronunțând soluții întemeiate pe dispozițiile art. 10 litera b din Codul de procedură penală, fie că este vorba de soluționarea pe fond a conflictului de drept penal, fie numai soluționarea plângerilor întemeiate pe art. 278¹ din Codul de procedură penală, indiferent dacă faptele au fost săvârșite înainte sau după decizia nr. 62/2007 a Curții Constituționale.

S-a motivat că decizia nr. 62/2007 nu echivalează cu o reîncredințare a faptelor de insultă și calomnie. Declararea neconstituționalității art. I punctul 56 din Legea nr. 278/2006 prin care au fost abrogate dispozițiile art. 205-207 din Codul penal nu are ca efect repunerea în vigoare a acestora din urmă.

Procurorul General al României a apreciat că, după publicarea deciziei Curții Constituționale nr. 62/2007 pronunțată în cadrul controlului de constituționalitate concret *a posteriori*, se impune considerarea dispozițiilor art. 205-207 din Codul penal *ca nefiind în vigoare*.

6. În legislația penală internă, există în continuare și alte situații care pot pune semne de întrebare cu privire la compatibilitatea cu textul Convenției și jurisprudența Curții. Spre exemplu, art. 44 alin. 2¹ din Codul penal⁶⁸ satisface exigențele art. 2 numai în măsura în care viața, integritatea, sănătatea sau libertatea persoanei care se apără nu au fost amenințate sau puse în pericol prin violența nelegală a atacatorului, manifestată sub forma pătrunderii, încercării de pătrundere sau prin alt mijloc, iar reacția prin care a fost curmată, cu intenție, viața atacatorului a urmărit strict protecția locuinței, încăperii, dependenței sau locului împrejmuit ori delimitat prin semne de marcare. Totodată, reglementarea art. 60 din Codul de procedură penală, ce permite Înaltei Curți de Casație și Justiție să strămute judecata cauzei în mod arbitrar la orice instanță de pe teritoriul României, egală în grad cu aceea de la care este strămutată cauza, trebuie privită cu circumspecție din punctul de vedere al art. 6 din Convenție, deoarece instanța la care urmează a se trimite cauza prin prorogare de competență nu s-ar putea susține că este stabilită printr-o lege previzibilă, ci prin voința puterii judecătorești⁶⁹.

C. Autorități potențial responsabile. Statistici

În concluzie, până la 31 decembrie 2009, **puterea legislativă** este responsabilă în 84,07 dintre cauzele în care s-au pronunțat hotărâri de condamnare (491), **puterea judecătorească** în 72,08% (362 de cauze), **puterea executivă** este responsabilă în 58,73% (343 de cauze), **Ministerul Public** pentru 16,78% (98 de cauze), iar **Curtea Constituțională** este responsabilă pentru 0,34% dintre condamnări (2 cauze).

În proporție covârșitoare, responsabilitățile sunt concurente între cele trei puteri (legislativă, executivă și judecătorească) ori între două dintre acestea (legislativă și judecătorească, legislativă și executivă, executivă și judecătorească).

Raportând calculul la suma totală a responsabilităților, între puterile indicate, ierarhia are pe primul loc **puterea legislativă** (36,23%), urmată de **puterea judecătorească** (31,07%), **puterea executivă** (25,31%), **Ministerul Public** (7,23%) și **Curtea Constituțională** (0,14%).

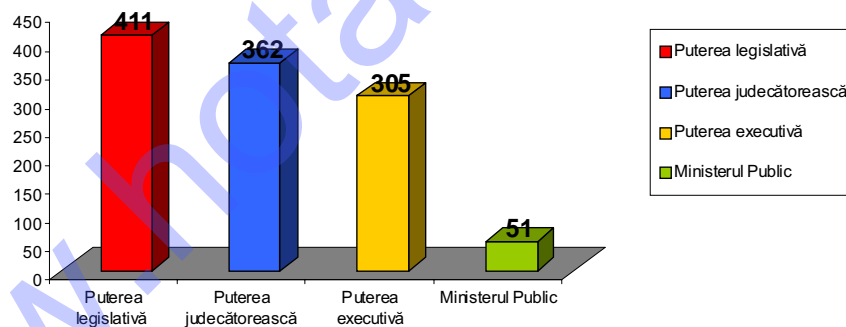
⁶⁸ Se prezumă că este în legitimitate apărare, și acela care săvârșește fapta pentru a respinge pătrunderea fără drept a unei persoane prin violență, viclenie, efracție sau prin alte asemenea mijloace, într-o locuință, încăpere, dependență sau loc împrejmuit ori delimitat prin semne de marcare.

⁶⁹ A se vedea, **Mihail Udroi, Ovidiu Predescu, Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Tratat**, Ed. All Beck București, 2008, p. 615-616.

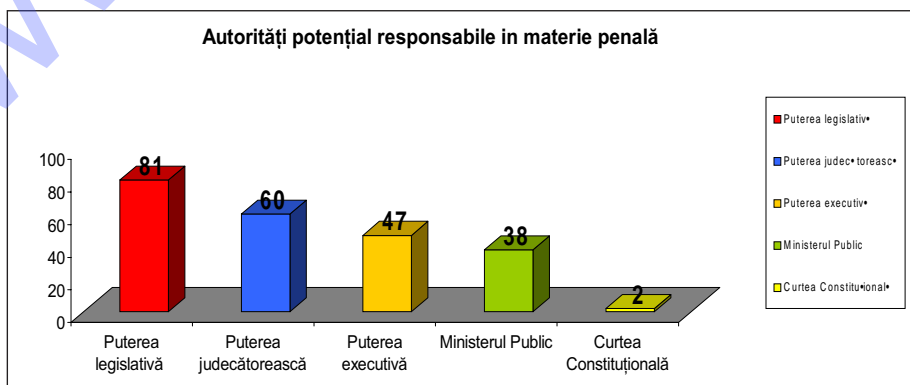
Puterea judecătorească răspunde, singură, doar pentru 31 de condamnări, în cea mai mare parte, pentru motivarea insuficientă a unor hotărâri judecătorești (statul fiind obligat să plătească daune materiale de 770.020 euro, daune morale de 80.100 de euro, iar costuri și cheltuieli în sumă de 7.165,65 euro), puterea executivă pentru 35 de condamnări, iar puterea legislativă pentru 6 condamnări.

Autorități potențial responsabile în materie civilă	
Puterea legislativă	411
Puterea judecătorească	362
Puterea executivă	305
Ministerul Public	51
Autorități potențial responsabile în materie penală	
Puterea legislativă	81
Puterea judecătorească	60
Ministerul Public	47
Puterea executivă	38
Curtea Constituțională	2

Autorități potențial responsabile in materie civilă

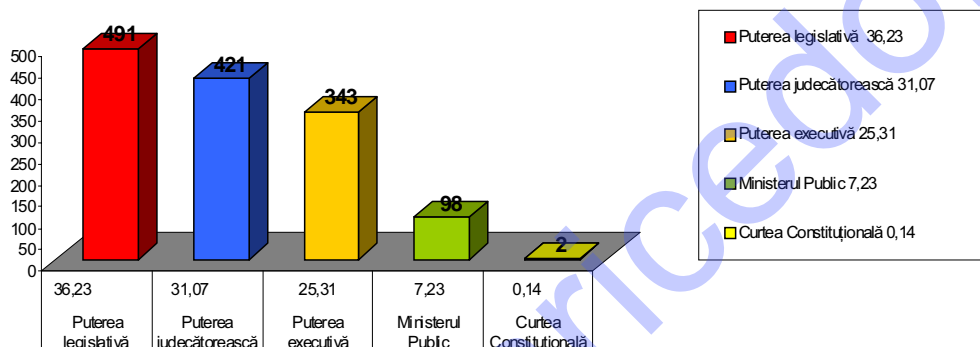

Autorități potențial responsabile in materie penală

TOTAL materie civilă și penală ⁷⁰		
Puterea legislativă	491	36,23%
Puterea judecătorească	421	31,07%
Puterea executivă	343	25,31%
Ministerul Public	98	7,23%
Curtea Constituțională	2	0,14%

Autorități potențial responsabile - Evaluare totală

Repartizarea culpelor în materie civilă	Număr de cauze
Puterea executivă	34
Puterea judecătorească	23
Puterea legislativă	1
Puterea legislativă, Puterea executivă, Puterea judecătorească, Ministerul Public	4
Puterea legislativă, Puterea executivă, Puterea judecătorească	168
Puterea legislativă, Puterea executivă	85
Puterea executivă, Puterea judecătorească	13
Puterea legislativă, Puterea judecătorească	112
Puterea executivă Ministerul Public	3
Puterea legislativă, Puterea judecătorească, Ministerul Public	43
Puterea judecătorească, Ministerul Public	1

⁷⁰ Notă: Cauza *Rotaru c. României* este tratată și în materie penală, și în materie civilă, fiind numărată o singură dată la evaluarea totală.

Repartizarea culpelor în materie penală	Număr de cauze
Puterea legislativă, Puterea executivă, Puterea judecătorească, Ministerul Public	10
Puterea legislativă, Puterea executivă, Puterea judecătorească	1
Puterea legislativă, Puterea executivă	11
Puterea executivă, Puterea judecătorească	1
Puterea legislativă, Puterea judecătorească	22
Puterea executivă, Ministerul Public	3
Puterea legislativă, Puterea judecătorească, Curtea Constituțională	1
Puterea legislativă, Puterea executivă, Ministerul Public	8
Puterea judecătorească	8
Puterea executivă	1
Puterea legislativă	5
Puterea judecătorească Puterea executivă, Ministerul Public	3
Puterea legislativă, Ministerul Public	7
Puterea legislativă, Puterea judecătorească, Ministerul Public	14
Puterea legislativă, Curtea Constituțională	1
Puterea judecătorească, Ministerul Public	1
Ministerul Public	1

Repartizarea culpelor comune în materie civilă și penală	Număr de cauze
Puterea legislativă, Puterea executivă, Puterea judecătorească, Ministerul Public	14
Puterea legislativă, Puterea executivă, Puterea judecătorească	169
Puterea legislativă, Puterea executivă	96
Puterea executivă, Puterea judecătorească	14
Puterea legislativă,	134

Puterea judecătorească	
Puterea executivă, Ministerul Public	6
Puterea legislativă, Puterea judecătorească, Curtea Constituțională	1
Puterea legislativă, Puterea executivă, Ministerul Public	8
Puterea judecătorească	31
Puterea executivă	35
Puterea legislativă	6
Puterea judecătorească Puterea executivă, Ministerul Public	3
Puterea legislativă, Ministerul Public	7
Puterea legislativă, Puterea judecătorească, Ministerul Public	57
Puterea legislativă, Curtea Constituțională	1
Puterea judecătorească, Ministerul Public	2
Ministerul Public	1

Rezultă din ultimul tabel că magistrații, judecători și procurori (puterea judecătorească împreună cu Ministerul Public, singure sau alături de celelalte autorități) au fost evaluați în studii de față ca potențial responsabili în **76 de cauze**. În aceste condiții, adunând hotărârile de condamnare numărate în dreptul puterii judecătorești și, respectiv, al Ministerului Public, și scăzând cauzele comune (care nu pot fi numărate de 2 ori), ar rezulta un total de **443** de hotărâri în care în studiul de față a existat o culpă directă sau indirectă a magistraților, sub numărul cauzelor reținute în dreptul puterii legislative (491).

D. Aprecieri finale

Acolo unde hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului are la bază o dispoziție legală ce contravine Convenției și care nu lasă magistratului posibilitatea de a acționa în alt mod (a se vedea, spre exemplu, măsura arestării preventive dispusă de procuror în reglementarea anterioară), nu se poate reproșa judecătorului sau procurorului condamnarea⁷¹.

Ca atare, deși responsabilitatea judecătorilor din România nu poate fi exclusă, aceasta nu este singura cauză a condamnărilor⁷². De cele mai multe ori, România nu a fost condamnată pentru încălcarea regulilor procesului echitabil, ci pentru fapte săvârșite de alte autorități publice, din cadrul puterii executive (spre exemplu, pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești) sau legislative (spre exemplu, pentru exces de reglementare, nesistematizare, reglementări contradictorii etc.).

⁷¹ A se vedea **Florin Streteanu**, interviu publicat în volumul *Despre justiție și judecători. Interviuuri, Revista Forumul judecătorilor*, Editura Universitară, București, 2010, p. 289 și urm.

⁷² A se vedea **Viorel-Mihai Ciobanu**, interviu publicat în volumul *Despre justiție și judecători. Interviuuri, Revista Forumul judecătorilor*, Editura Universitară, București, 2010, p. 234 și urm.

Potrivit art. 52 alin. 3 din Constituția României⁷³, „statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență”.

Art. 12 alin. 1 din O.G. nr. 94/1999 privind participarea României la procedurile în fața Curții Europene a Drepturilor Omului și a Comitetului Miniștrilor ale Consiliului Europei și exercitarea dreptului de regres al statului în urma hotărârilor și convențiilor de rezolvare pe cale amiabilă⁷⁴, cu modificările și completările ulterioare, prevede că „statul are drept de regres împotriva persoanelor care, prin activitatea lor, cu vinovăție, au determinat obligarea sa la plata sumelor stabilite prin hotărâre a Curții sau prin convenție de rezolvare pe cale amiabilă.” La alin. 3 al aceluiași articol se arată că „Răspunderea civilă a magistraților se stabilește în condițiile care vor fi reglementate prin Legea pentru organizarea judecătorească.”

Dat fiind faptul că toate cele trei puteri sunt egale din perspectiva statului de drept, iar responsabilitățile pentru condamnările României la Curtea Europeană a Drepturilor Omului sunt împărțite, așa cum am arătat mai sus, este necesară existența unui mecanism asemănător și pentru atragerea răspunderii puterii legislative și puterii executive, pentru actele sau faptele reprezentanților lor, ce au condus la încălcări ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Ce se mai poate face pentru evitarea unor condamnări?

Unele măsuri nu necesită eforturi materiale deosebite⁷⁵, spre exemplu educarea polițiștilor în sensul de a nu aplica rele tratamente persoanelor reținute.

Altele cer sume semnificative, spre exemplu punerea în aplicare a noilor coduri. Până astăzi, Ministerul Justiției nu a întreprins un studiu de impact, nu se știe de ce necesar de magistrați și spații ori resurse materiale este nevoie, nu se cunosc necesitățile sistemului judiciar.

Îmbunătățirea condițiilor de detenție presupune costuri însemnate, pentru construcția unor noi penitenciare, precum și pentru reamenajarea celor existente.

Conștienți fiind de menirea noastră ca judecători, credem că un singur actor își păstrează mereu nevinovăția: justițiabilul. Acesta ”nu poate fi niciodată considerat vinovat de nepriceperea sa în expunerea cazului sau în proasta identificare a căii de soluționare. Judecătorii nu trebuie să-i privească pe acești oameni jertfelnici pentru dreptatea lor cu superbia celor învățați. Justițiabilii, căutându-și dreptatea, nu sunt niciodată vinovați. Este datoria ce incumbă în mod unic judecătorului, aceea de a stabili cu exactitate elementele raportului juridic conflictual. Iar judecătorul nu trebuie să se plângă de precaritatea mijloacelor folosite de cel pe care-l judecă. Dimpotrivă, este fascinant să limpezești apele tulburi, iar nu oglinzile de cristal”.⁷⁶

Dar, pentru integrarea justițiabilului într-o lume nouă, caracterizată prin cultul cinstei, al respectului pentru cuvântul dat și pentru semeni, cum arătam în introducere, citându-l pe Neagu Djuvara, cele 584 de condamnări par insuficiente, în lipsa unui semnal de alarmă serios ce trebuie tras, măcar în al doisprezecelea ceas, de autoritățile competente.

O societate, la nivel legislativ, executiv, judiciar, este „produsul” istoriei sale, iar „reinventarea” noastră de sub tarele comunismului poate începe cu acest studiu, printr-o temeinică analiză a responsabilităților și prin a pune bazele schimbării necesare în materia respectării drepturilor fundamentale ale omului în viitor.

⁷³ Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003

⁷⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 424 din 31 august 1999.

⁷⁵ A se vedea **Corneliu Bîrsan**, interviu publicat în volumul *Despre justiție și judecători. Interviu*, *Revista Forumul judecătorilor*, Editura Universitară, București, 2010, p. 223 și urm.

⁷⁶ A se vedea **Valerius M. Ciucă**, interviu publicat în volumul *Despre justiție și judecători. Interviu*, *Revista Forumul judecătorilor*, Editura Universitară, București, 2010, p. 271 și urm.